

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра психології, соціології та педагогіки

Робота до захисту допущена
завідувач кафедри психології, соціології
та педагогіки, к.психол.н., доцент

Гельбак А.М.
«_04_» червня 2026 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему

«Психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у
правовому контексті»

Виконала: здобувач групи 1/23-(ПС)-ВО
заочної форми навчання
спеціальності 053 «Психологія»

Коцюра Марина Валентинівна

Науковий керівник:

професор кафедри психології, соціології та
педагогіки, д.психол.н., доцент

Богучарова О.І.

Рецензент:

доцент кафедри практичної психології
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка,
кандидат психологічних наук, доцент
Радул І.Г.

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА
СОЦІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Навчально-науковий інститут права та соціального менеджменту
Кафедра психології, соціології та педагогіки
Освітній ступінь «Бакалавр»
Спеціальність 053 «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри психології,
соціології та педагогіки
кандидат психологічних наук,
доцент

 Анжела ГЕЛЬБАК
« 23 » січня 2026 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ (БАКАЛАВРСЬКУ) РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ**

Коцюри Марини Валентинівни

1. Тема «Психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті».
2. Науковий керівник: професор кафедри психології, соціології та педагогіки, д.психол.н., доцент Богучарова О.І., затверджений наказом ДонДУВС від 24 грудня 2025 року № 618.
3. Строк подання роботи « 19 » травня 2026 року.
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1	Аналіз літератури Розділу 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БРЕХНІ У ПРАВОВОМУ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ
1.1.	Психологічна характеристика брехні як захисної та маніпулятивної поведінки: теоретичний аналіз сучасних підходів
1.2.	Юридично-психологічні аспекти неправдивих свідчень
1.3.	Інтегративна модель формування неправдивих свідчень в умовах воєнного стану
2	Організація дослідження. РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ТА МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ: ОБҐРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ
2.1	Теоретичне обґрунтування підходу до визначення об'єкта, предмета, мети та гіпотез дослідження за темою «Психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті»
2.2	Теоретичне обґрунтування підходу до визначення об'єкта, предмета, мети та гіпотез дослідження за темою «Психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті»
3.	Проведення аналізу отриманих результатів. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БРЕХНІ ТА МАНІПУЛЯТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ
3.1.	Індивідуально-психологічні чинники схильності до неправди у професійній комунікації: аналіз за методиками Айзенка та Томаса-Кілмана
3.2.	Феномен «захисної брехні» та когнітивна вразливість до маніпуляцій: аналіз результатів авторського опитування

3.3.	Психологічний профіль особи в ситуаціях правової невизначеності та екстремального тиску: крос-секційний аналіз
3.4.	Практичні рекомендації щодо розпізнавання маніпуляцій та збереження психологічної й етичної стійкості у професійній комунікації в умовах правової невизначеності

5. Дата видачі завдання «_____20. _____» ____02_____2026_____ року.

№ з/п	Етапи підготовки	Термін виконання	Примітка
1	Складання плану роботи. Підбір наукових та нормативних джерел за темою дослідження.	27.04 – 03.05.2026	вик
2	Представлення Розділу I роботи на перевірку науковому керівнику.	04.05 – 10.05.2026	вик
3	Представлення Розділу II роботи на перевірку науковому керівнику.	11.05 – 17.05.2026	вик
4	Доопрацювання Розділів I та II.	18.05 – 24.05.2026	вик
5	Підготовка тез для виступу на науковому заході (наукової статті) та остаточного варіанту тексту роботи.	25.05 – 31.05.2026	вик
6	Підготовка відповідних	01.06 – 07.06.2026	вик

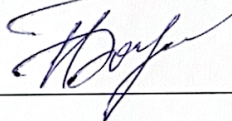
	документів (відгук, рецензія тощо).		
7	Оформлення роботи та представлення її на кафедрі.	08.06 – 13.06.2026	ВПК

Здобувач

Коцюра М.В.

Керівник роботи

Богучарова О.І.

РЕФЕРАТ

Коцюра М. В. «Психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті» – Кваліфікаційна (бакалаврська) робота 90 стор., викор. джерела – 51.

Мета дослідження полягає у здійсненні психологічного аналізу брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті та дослідженні індивідуально-психологічних чинників, що детермінують її прояви в умовах воєнного стану. Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання: розкрити психологічну характеристику брехні як захисної та маніпулятивної поведінки, виокремивши її захисні та маніпулятивні функції; розкрити юридично-психологічні аспекти неправдивих свідчень та механізми захисної неправди в екстремальних умовах; розробити та реалізувати програму емпіричного дослідження із застосуванням валідованих психодіагностичних методик; емпірично дослідити ставлення до неправди у осіб з досвідом окупації та вимушеного переміщення; визначити вплив темпераменту та стратегій конфліктної поведінки на схильність до використання неправди; розробити практичні рекомендації щодо розпізнавання маніпуляцій та збереження психологічної стійкості.

Об'єкт дослідження – психологічний феномен брехні

Предмет дослідження – психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому та освітньому контексті в учнівської молоді, у тому числі зв'язок її комунікативної поведінки з індивідуально-психологічними чинниками (тип темпераменту, стратегії поведінки в конфлікті, емоційна реактивність) та соціально-ситуативними умовами (воєнний стан, досвід окупації й вимушеного переміщення).

Результати дослідження апробовано під час виробничої практики на базі Комунального закладу охорони здоров'я «Куп'янський медичний фаховий коледж ім. Героя України Олександра Макаренка».

Ключові слова: брехня, захисна поведінка, маніпуляція, юридична психологія, воєнний стан, окупація, когнітивна вразливість, темперамент, конфліктна поведінка, ПСГО, гнів, страх, приховування, уникнення.

ЗМІСТ

ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БРЕХНІ У ПРАВОВОМУ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ	18
1.1. Психологічна характеристика брехні як поведінкового явища	18
1.2. Юридично-психологічні аспекти неправдивих свідчень	23
1.3. Інтегративна модель формування неправдивих свідчень в умовах воєнного стану	30
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ТА МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ: ОБҐРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ	34
2.1. Теоретичне обґрунтування підходу до визначення об'єкта, предмета, мети та гіпотез дослідження за темою «Психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті»	34
2.2. Обґрунтування методичного інструментарію емпіричного дослідження	39
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БРЕХНІ ТА МАНІПУЛЯТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ	45
3.1. Індивідуально-психологічні чинники схильності до неправди у професійній комунікації: аналіз за методиками Айзенка та Томаса-Кілмана	45
3.2. Феномен «захисної брехні» та когнітивна вразливість до маніпуляцій: аналіз результатів авторського опитування	53
3.3. Психологічний профіль особистості в ситуаціях правової невизначеності та екстремального інформаційного тиску	68
3.4. Практичні рекомендації щодо розпізнавання маніпуляцій та збереження психологічної й етичної стійкості у професійній комунікації в умовах правової невизначеності	73

	10
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	82

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

- ВНС – вегетативна нервова система
- ВПО – внутрішньо переміщені особи
- ДонДУВС – Донецький державний університет внутрішніх справ
- ЗМІ – засоби масової інформації
- ІПСО – інформаційно-психологічна спеціальна операція
- КЗОЗ – Комунальний заклад охорони здоров'я
- КК України – Кримінальний кодекс України
- КМФК – Куп'янський медичний фаховий коледж імені Героя України Олександра Макаренка
- КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
- ЛС – Лікувальна справа
- МВС України – Міністерство внутрішніх справ України
- МОЗ України – Міністерство охорони здоров'я України
- МОН України – Міністерство освіти і науки України
- ПТСР – посттравматичний стресовий розлад
- СС – Сестринська справа
- ТОТ – тимчасово окуповані території України
- ФАП – фельдшерсько-акушерський пункт
- ХОР – Харківська обласна рада
- ЕРІ – особистісний опитувальник Г. Айзенка (Eysenck Personality Inventory)
- ТКІ – опитувальник Томаса-Кілмана (Thomas-Kilmann Instrument)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України феномен брехні набуває особливої актуальності як предмет психологічного та психолого-правничого аналізу. Тривале перебування учнівської молоді в умовах воєнного стану, інформаційного протиборства, тимчасової окупації окремих територій та вимушеного переміщення зумовлює трансформацію ставлення до самого явища неправди, її функцій та способів використання у міжособистісній взаємодії, комунікативному контенті соціальних мереж і публічних медіа, у інформаційно-психологічних спеціальних операцій (ІПСО).

У сучасних умовах, попри все, часто неправда виступає не лише засобом маніпулятивного впливу, а й виконує захисну функцію, спрямовану на збереження життя, фізичну безпеку та психологічну цілісність особистості, бо перетворюється на «захисну неправду в умовах загрози життю» або «адаптивне викривлення інформації». Одночасно поширення дезінформації, пропагандистських матеріалів поряд з активним проведенням заходів ІПСО підвищує рівень когнітивної вразливості учнівської молоді, ускладнює процеси оцінювання достовірності інформації та негативно впливає на суспільну довіру.

Особливої значущості проблема брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки набуває у правовому контексті, де приховування зв'язків з противником, колабораціонізм, особливо учнівською молоддю, а також надання недостовірних показань на етапі досудового і судового розслідування є важливою умовою здійснення правосуддя в країні.

Водночас травматичний досвід війни, перебування на окупованих територіях або вимушене переміщення може негативно впливати на процеси сприйняття та відтворення інформації людиною, її запам'ятовування, що потребує

врахування психологічних чинників під час оцінювання неправдивих свідчень або відкритої брехні як захисної та маніпулятивної поведінки.

Не менш актуальною є проблема поширення неправди в освітньому середовищі – адаптивної неправди, адаптивного викривлення інформації й навіть, неправди як стратегії самозбереження та захисної комунікативної поведінки, зокрема через соціальні мережі, особисту комунікацію тощо. Здобувачі фахової передвищої медичної освіти, як й усіх інших типів освітніх закладів сьогодні функціонують в умовах високої інформаційної насиченості та постійного впливу різноманітних комунікативних маніпулятивних стратегій, що зумовлює необхідність розвитку критичного мислення, психологічної стійкості та навичок розпізнавання маніпуляцій і навмисного маніпулятивного впливу.

Актуальність дослідження також визначається недостатньою кількістю вітчизняних емпіричних робіт, присвячених вивченню психологічних механізмів брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки учнівської молоді в умовах воєнного стану та впливу індивідуально-психологічних особливостей особистості молоді на схильність до використання неправди в соціальній взаємодії.

Стан наукової розробленості проблеми. Теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці західних науковців: П. Екмана, Р. Тріверса, Р. Чалдіні, О. Фрая, а також вітчизняних – С. Івченко, О. Клімовської, І. Новицької, Е. Носенко, присвячені психології брехні, маніпулятивного соціального впливу та еволюційним механізмам обману. Правова сторона, а саме юридично-психологічні аспекти неправдивих свідчень висвітлено у роботах В. Шепітька та О. Цільмак. Питання розпізнавання схильності людини до надання неправдивих показань, оманливої поведінки, що мають бути зафіксовані методами профайлінгу та візуальної психодіагностики, досліджувалися О. Бондаренко, В. Янченко та іншими науковцями. Вивченню індивідуально-психологічних особливостей особистості, які пов'язані з маніпулятивною поведінкою й макіавелізмом, стратегіями маніпулятивної поведінки в конфлікті, рисами соціального

конформізму, присвячені роботи Г. Айзенка, К. Томаса, Р. Кілмана, Л. Карамушки та співробітників її лабораторії й ін. Вплив воєнної травматизації на психічне здоров'я учнівської молоді України – майбутніх медичних сестер та фельдшерів та як наслідок їхня втома, фрустрація, інтолерантність й зниження порогу розпізнавання неправдивих комунікативних повідомлень розкрито у працях А. Курапова, В. Павленко, Д. Непомнящої та інших дослідників. Толерантність майбутніх медичних сестер та фельдшерів це здатність фахівців медичної галузі до продуктивної взаємодії із зовнішнім середовищем в проблемних і кризових ситуаціях, що забезпечує успішну адаптацію й гнучкість, попри маніпуляції. Отже, питання трансформації ставлення до неправди в умовах воєнного стану й окупації потребує подальшого наукового вивчення.

Мета дослідження – здійснити психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті та дослідити індивідуально-психологічні чинники, що зумовлюють її прояви серед учнівської молоді – учасників освітнього процесу в межах здобуття фахової передвищої освіти (медичного фахового коледжу як переміщеного закладу) в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- здійснити теоретичний аналіз феномену брехні та основні психологічні функції брехні й визначити різні форми брехні, як-от: захисна неправда в умовах загрози життю; захисне викривлення інформації; адаптивна неправда; адаптивне викривлення інформації; неправда як стратегія самозбереження; захисна комунікативна поведінка;
- охарактеризувати юридично-психологічні аспекти неправдивих свідчень та особливості захисної неправди в екстремальних умовах воєнного стану;
- розробити програму емпіричного дослідження та виявити чинники когнітивної вразливості до маніпулятивних впливів учнівської молоді;

- дослідити ставлення до неправди серед здобувачів фахової передвищої освіти, яка має досвід окупації або вимушеного переміщення;
- виявити індивідуально-психологічні чинники, що пов'язані зі схильністю до захисної та маніпулятивної форм неправдивої комунікації у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу фахової передвищої освіти – медичного фахового коледжу та встановити їхній зв'язок із досвідом перебування в умовах окупації або вимушеного переміщення;
- визначити взаємозв'язок між темпераментом, стратегіями конфліктної поведінки та схильністю до використання неправди у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу;
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення психологічної стійкості та розпізнавання маніпулятивного впливу для учнівської молоді переміщеного закладу.

Об'єкт дослідження – психологічний феномен брехні.

Предмет дослідження – психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому та освітньому контексті в учнівської молоді, у тому числі зв'язок її комунікативної поведінки з індивідуально-психологічними чинниками (тип темпераменту, стратегії поведінки в конфлікті, емоційна реактивність) та соціально-ситуативними умовами (воєнний стан, досвід окупації й вимушеного переміщення).

Гіпотези дослідження:

Гіпотеза 1. Здобувачі й здобувачки переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях демонструють вищий рівень толерантності до захисних і маніпулятивних форм неправдивої інформації, що відображається в їх захисній толерантній комунікативній поведінці, у порівнянні з здобувачами й здобувачками без такого досвіду.

Гіпотеза 2. Вищий рівень толерантності до захисних і маніпулятивних форм неправдивої інформації у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях є проявом таких форм поведінки, як «захисна неправда в умовах загрози життю».

Гіпотеза 3. Високий рівень нейротизму (за Г. Айзенком) у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях пов'язаний із більшою їхньою схильністю до використання брехні як захисної стратегії в комунікативній поведінці в умовах соціального або інформаційного тиску.

Гіпотеза 4. Стратегія уникнення, використовувана у конфліктній поведінці (за К. Томасом – Р. Кілманом) здобувачами й здобувачками переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях, позитивно корелює з їх схильністю до використання брехні й неправдивої інформації як захисного викривлення інформації та як способу зниження напруги в їх адаптивній комунікативній поведінці.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення наукової літератури; *емпіричні психодіагностичні методи* – опитувальник Г. Айзенка ЕРІ, методика визначення стилів поведінки в конфлікті К. Томаса – Р. Кілмана, тест діагностики частоти виникнення гніву, авторське анкетування; *методи математико-статистичної обробки даних* – описова статистика, частотний та порівняльний аналіз.

Вибірка дослідження. Вибірка формувалася на двох рівнях.

Перший рівень (психодіагностичний): $n = 50$ здобувачів освіти першого курсу медсестринського та фельдшерського відділень КЗОЗ КМФК віком 17-55 років. Широкий віковий діапазон зумовлений специфікою вступу до закладів фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану, коли освіту отримують як

випускники шкіл, так і дорослі особи, що здійснюють професійну перекваліфікацію.

Другий рівень (опитувальний): $n = 120$ осіб (здобувачі освіти, викладачі та працівники закладу), які взяли участь в авторському анкетуванні.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному вивченні брехні та її різновидів (захисна неправда в умовах загрози життю; захисне викривлення інформації; адаптивна неправда; адаптивне викривлення інформації; неправда як стратегія самозбереження; захисна комунікативна поведінка) як захисної та маніпулятивної комунікативної поведінки в умовах воєнного стану на вибірці учнівської молоді середнього спеціального медичного фахового коледжу з урахуванням досвіду окупації та вимушеного переміщення. У роботі розширено уявлення про психологічні механізми захисної неправди в умовах загрози життю та її зв'язок з індивідуально-психологічними особливостями особистості учнівської молоді – майбутніх медичних сестер та фельдшерів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання отриманих даних у роботі психологів закладів фахової передвищої освіти (медичного фахового коледжу як переміщеного закладу), фахівців соціально-психологічного супроводу, правоохоронних органів, а також під час розроблення програм інформаційної гігієни, розвитку критичного мислення та психологічної стійкості учнівської молоді в умовах воєнного стану.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури, який налічує 51 джерело, має 132 стор., з них 102 стор. основного тексту, ілюстрована двома рисунками, містить 30 таблиць та 9 додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БРЕХНІ У ПРАВОВОМУ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ

У контексті системних соціально-політичних, економічних та безпекових змін, з якими зіткнулося українське суспільство у період 2014-2026 років, феномен брехні набуває нових, психологічно складних форм. Аналіз психології брехні потребує її розглядати не лише як морально-етичну девіацію, але й як складний когнітивно-поведінковий патерн, що функціонує в екстремальних (війна, окупація, релокація) та правових площинах.

1.1. Психологічна характеристика брехні як поведінкового явища

Брехня є складним психологічним феноменом, який супроводжує людську взаємодію протягом усього історичного розвитку суспільства. Здатність приховувати, спотворювати або вибірково подавати інформацію розглядається сучасною психологією не лише як прояв морального вибору особистості, а й як форма адаптивної поведінки, що виконує регулятивні функції у міжособистісних та соціальних відносинах.

У науковій літературі брехня досліджується в межах різних теоретичних підходів – психологічного, еволюційного, соціально-когнітивного, нейропсихологічного та юридично-психологічного. Така міждисциплінарність зумовлена складністю самого феномену, який поєднує когнітивні, емоційні, поведінкові та соціальні компоненти.

Особливої актуальності проблема брехні набуває в умовах воєнного стану, коли людина може використовувати неправдиву інформацію не лише для досягнення власної вигоди, а й для забезпечення особистої безпеки. За таких обставин неправда може виконувати адаптивну функцію та розглядатися як один із механізмів психологічного захисту.

Класичне визначення брехні запропонував Пол Екман, який розглядав її як навмисну спробу сформуванню у співрозмовника хибне уявлення про дійсність без його відома та згоди. Відповідно до цього підходу, основними ознаками брехні є *інтенціональність, відсутність інформованої згоди адресата та прихований характер впливу*. Саме ці характеристики дозволяють відмежувати брехню від помилки, непорозуміння або рольової поведінки [3].

Ключовими конститутивними ознаками підходу П. Екмана є: інтенціональність (свідомий намір продукувати неправду); відсутність консенсусу (ненадання адресатом дозволу на формування хибного переконання); прихований акт впливу (відсутність попередження про навмисний характер неправди).

Саме ця тріада відрізняє брехню від помилки, фікції, метафори або рольової гри. Теорія мікровиразів та невербальних маркерів обману Пола Екмана стала базовою для світової криміналістики та профайлінгу [17, 46]. Варто зауважити, що сучасна наука (зокрема, дослідження, що вийшли після 2020 р.) трохи скептично ставиться до «мікровиразів» як до єдиного доказу, але теорія П. Екмана досі залишається фундаментом для розуміння емоційних корелятивів брехні.

Подальший розвиток досліджень пов'язаний із роботами Олдерта Фрая, який акцентував увагу на когнітивній складності процесу обману. Науковець зазначає, що особа, яка повідомляє неправдиву інформацію, повинна одночасно утримувати в пам'яті реальні події, конструювати альтернативну версію та контролювати власну поведінку під час комунікації. Це підвищує когнітивне навантаження та може відображатися у вербальних і невербальних особливостях поведінки [11]. Така багатовимірна когнітивна навантаженість пояснює, чому брехня залишає характерні вербальні та паравербальні сліди, придатні для психологічної діагностики.

Зазначимо, когнітивне перевантаження при продукуванні неправди супроводжується фізіологічними реакціями: тахікардією, поверхневим диханням, гіперемією або блідістю шкірних покривів, підвищенням артеріального тиску,

гіпергідрозом та ксеростомією [6]. Важливим індикатором обману є порушення конгруентності – невідповідність між змістом висловлювань і жестикуляцією суб'єкта [7].

Еволюційний підхід, представлений роботами Роберта Тріверса, розглядає брехню як адаптивний механізм, що сформувався в процесі соціальної еволюції людини. З цієї позиції обман може виконувати функцію збереження ресурсів, підтримання соціального статусу або забезпечення безпеки в умовах загрози [10].

Соціально-когнітивні концепції наголошують на комунікативній природі неправди. Вони розглядають брехню як спосіб управління враженнями, підтримання бажаного соціального образу або регулювання міжособистісних відносин. У цьому контексті особливого значення набуває феномен так званої «білої брехні», спрямованої на уникнення конфліктів або збереження соціальної гармонії.

Концепція «брехні заради виживання» розвивається у міждисциплінарному просторі еволюційної психології та соціальної психології.

А. Курапов, В. Павленко та Д. Непомняща у дослідженнях 2022-2025 років фіксують, що особи, які пережили окупацію або активні бойові дії, достовірно частіше виявляють толерантне ставлення до захисної неправди та вищий рівень морального роз'єднання, порівняно з особами без такого досвіду [5, 33, 37]. Це вимагає суттєвого перегляду традиційних юридичних уявлень про «бажання говорити правду» як норму при роботі з учасниками кримінального провадження, які мають досвід воєнних травм.

Важливий внесок у розуміння психологічних механізмів брехні зробила теорія морального роз'єднання, або моральної дезадаптації Альберта Бандури. Вона пояснює, яким чином особистість може виправдовувати власні дії через механізми морального виправдання, евфемізації або перенесення відповідальності. Такі процеси особливо актуалізуються в умовах соціальної нестабільності, кризових подій та воєнних конфліктів [1].

Отже, теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення брехні засвідчує зсув системи цінностей: від розуміння обману як суто моральної девіації – до її трактування як когнітивно-поведінкової стратегії, детермінованої еволюційними, нейробіологічними та соціальними чинниками. Основні підходи та їх порівняльну характеристику систематизовано у таблиці (Додаток А. Таблиця 1.1).

У сучасній психології прийнято розрізняти захисну та маніпулятивну брехню.

У контексті воєнного стану особливого значення набуває феномен захисної неправди. Особи, які пережили окупацію, бойові дії або вимушене переміщення, можуть використовувати неправдиву інформацію як засіб адаптації до небезпечних умов. У таких ситуаціях неправда нерідко виступає інструментом самозбереження та захисту значущих осіб. Водночас її оцінювання потребує врахування конкретних обставин, мотивації особи та рівня зовнішньої загрози.

Окреме місце у структурі захисної поведінки займає самообман. Він проявляється у спотвореному сприйнятті власного стану, життєвих обставин або можливостей та може виконувати функцію тимчасового психологічного захисту від надмірного стресу. Проте тривале збереження самообману здатне ускладнювати процес адаптації та перешкоджати конструктивному подоланню життєвих труднощів.

Сучасні психотерапевти наголошують, що ефективна стратегія виживання в умовах війни має будуватися не на брехні собі (наприклад, міфічній незламності та фразах «я не зламаюся», «я не здамся», які суперечать реальному досвіду виснаження), а на реалістичному пошуку внутрішніх опор та ресурсів («я впораюсь, я знайду допомогу») [20, 40, 41, 42].

Маніпулятивна брехня має іншу психологічну природу. Вона базується на свідомому використанні когнітивних та емоційних особливостей інших людей для досягнення власних цілей. Значний внесок у дослідження цього феномену зробив Роберт Чалдіні, який описав основні принципи соціального впливу: взаємність,

послідовність, соціальний доказ, авторитет, симпатію, дефіцит та єдність. Саме ці механізми активно використовуються у сучасних технологіях інформаційного впливу та пропаганди.

Маніпулятивна брехня є концептуально складнішим феноменом, що включає систематичне використання когнітивних та емоційних упереджень адресата. Особи, що систематично вдаються до маніпуляцій, відзначаються парадоксальним психологічним профілем: за зовнішньою впевненістю приховуються висока тривожність, низьке самоприйняття, знижена рефлексивність та соціальна підозрілість [44].

Чалдіні виокремив сім ключових принципів маніпулятивного впливу: взаємність, зобов'язання та послідовність, соціальний доказ, авторитет, симпатія, дефіцит та єдність [25, 47; 48]. Таким чином, захисна та маніпулятивна брехня утворюють два полюси єдиного континууму неправдивої поведінки, що принципово різняться за мотиваційною структурою, цільовою спрямованістю та морально-правовою оцінкою. Для систематизації виявлених відмінностей наведемо їх порівняльну характеристику (Додаток А. Таблиця 1.2).

В умовах інформаційного протиборства особливого значення набувають інформаційно-психологічні спеціальні операції (ІПСО), які ґрунтуються на використанні маніпулятивних технологій для впливу на громадську думку, поведінку учнівської молоді, загалом населення та рівень довіри до державних інституцій. Поширення дезінформації створює додаткові ризики для психологічної безпеки особистості та підвищує її когнітивну вразливість до маніпулятивних впливів.

Отже, аналіз наукових підходів свідчить, що брехня є складним психологічним явищем, яке виконує різні функції залежно від мотивації, умов виникнення та особистісних особливостей суб'єкта.

1.2. Юридично-психологічні аспекти неправдивих свідчень

Запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинули на функціонування правової системи та умови здійснення кримінального провадження. Особливого значення в цих умовах набуває проблема достовірності свідчень, оскільки значна частина свідків, потерпілих і учасників процесу зазнала впливу екстремальних подій, пов'язаних із бойовими діями, окупацією окремих територій, вимушеним переміщенням або втратою близьких.

У юридичній психології достовірність показань традиційно розглядається як один із ключових чинників забезпечення об'єктивності судочинства. Водночас сучасні дослідження свідчать, що точність відтворення подій залежить не лише від наміру особи повідомити правдиву інформацію, а й від особливостей функціонування пам'яті, рівня психоемоційного напруження, характеру пережитої травми та впливу зовнішнього інформаційного середовища.

Правове регулювання показань в Україні здійснюється відповідно до положень Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України. Зокрема, законодавство передбачає відповідальність за завідомо неправдиві показання та гарантує право особи не свідчити проти себе чи своїх близьких родичів. Разом із тим умови воєнного стану актуалізували низку нових психологічних і правових викликів, пов'язаних із оцінкою показань осіб, які пережили травматичний досвід.

Однією з актуальних проблем юридичної психології є розмежування умисної неправди, добросовісної помилки та викривлення інформації, зумовленого психологічною травмою. Якщо в класичному правовому підході неправдиві свідчення розглядаються переважно як результат свідомого наміру ввести в оману органи правосуддя, то сучасні дослідження демонструють необхідність врахування психологічного контексту формування показань.

Важливе місце серед чинників викривлення інформації посідає травматичний досвід. Під впливом сильного стресу змінюються процеси

кодування, збереження та відтворення інформації. Особа може щиро прагнути повідомити правдиві відомості, однак через особливості функціонування пам'яті окремі фрагменти подій можуть відтворюватися неповно, фрагментарно або суперечливо. Такі особливості не слід автоматично трактувати як ознаки свідомого обману.

У зв'язку з цим у сучасній юридичній психології дедалі більшого значення набуває контекстуальний підхід до оцінювання показань, який передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей особи, характеру пережитих подій, часової дистанції від травматичної ситуації та актуального психоемоційного стану.

Принциповою колізією є суперечність між статтею 63 Конституції України (особа не несе відповідальності за відмову давати показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів) [29] та об'єктивним примусом до надання відомостей окупаційним структурам, що діяли поза межами правового поля України. Ця правова амбівалентність породжує специфічний психологічний стан – «множинну правову ідентичність», який суттєво деформує характер свідчень, отриманих у постокупаційний період.

Аналізуючи, психологічну класифікацію неправдивих свідчень у правовому контексті, варто зазначити, що В. Шепітько розрізняє неправдиві свідчення за суб'єктивним критерієм: завідомо неправдиві (з прямим умислом), неправдиві через добросовісну помилку (когнітивне спотворення) та неповні через навмисне замовчування [49, 50]. О. Цільмак додає до цієї класифікації категорію «адаптивних свідчень» – показань, що свідомо коригуються залежно від сприйнятого рівня загрози з боку суб'єктів провадження [45, 46]. Як зазначають сучасні дослідники (неінструментальна детекції брехні), критично зростає частка «неоднозначних» свідчень серед осіб, що пережили окупацію – їхні показання демонструють ознаки, характерні одночасно для умисної брехні і для

травматичної реконфігурації пам'яті, що унеможлиблює однозначну психологічну оцінку без врахування контексту (табл. 1.1) [23].

Таблиця 1.1. Різновиди неправдивих свідчень в умовах воєнного стану

Тип свідчень	Психологічний зміст	Приклад
Активне замовчування	Приховування відомої інформації без прямого викривлення фактів	Свідок не повідомляє про певні обставини події
Свідома фабрикація	Навмисне повідомлення неправдивих відомостей	Надання завідомо неправдивих показань
Захисна неправда	Викривлення інформації з метою самозбереження або захисту близьких	Приховування даних під час окупації
Просоціальна неправда	Використання перебільшення або викривлення інформації задля захисту інших осіб	Переконання родичів евакуюватися через перебільшення небезпеки
Травматично зумовлені викривлення	Помилки пам'яті, пов'язані з пережитим стресом або ПТСР	Суперечливі свідчення очевидця обстрілу
Травматична реконфігурація пам'яті	Ненавмисне спотворення свідчень унаслідок ПТСР, дисоціації, гострого стресу.	Неузгоджені показання очевидця під обстрілом.
Інституціональна брехня	Свідоме неповне інформування пацієнта / підлеглого в інтересах захисту.	Медична сестра не повідомляє важкохворому прогноз у гострій фазі

Особливої уваги в контексті юридичної психології заслуговує феномен травматичної реконфігурації пам'яті – нейробіологічного механізму, що принципово відрізняє «неправдиві» свідчення особи з ПТСР від умисної брехні. В умовах гострого стресу гіпокамп (відповідальний за консолідацію декларативної пам'яті) зазнає функціонального пригнічення, тоді як мигдалеподібне тіло фіксує фрагментарні сенсорні образи без контекстуальної прив'язки [7]. Це призводить до того, що очевидці травматичних подій (обстрілів, фільтрацій, насилля) нерідко надають суперечливі показання не внаслідок умислу, а через об'єктивні нейробіологічні обмеження пам'яті.

А. Курапов і В. Павленко у дослідженнях, проведених на вибірках внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та осіб з тимчасово окупованих територій (ТОТ), фіксують, що значна частина учасників із клінічно підтвердженим ПТСР демонструє значущі розбіжності між первинними та повторними показаннями, які не пов'язані з умислом приховування [5, 33, 40]. Це ставить перед слідчою та судовою практикою вимогу обов'язкової психологічної та судово-психіатричної експертизи у провадженнях, де свідки або потерпілі мають задокументований воєнний травматичний досвід. Особи, що пережили окупацію без належного психологічного супроводу, демонструють стійкіші деформації автобіографічної пам'яті, порівняно з тими, хто отримав своєчасну підтримку [33, 37].

О. В. Землянська наголошує, що особистість як об'єкт судово-психологічної експертизи має розглядатися в нерозривному зв'язку з тими соціальними та ситуативними умовами, у яких формувалась і реалізовувалась її поведінка [24].

Загальну архітектуру детермінуючих чинників, у межах якої функціонує феномен травматичної реконфігурації пам'яті, відображено на рис. 1.1.

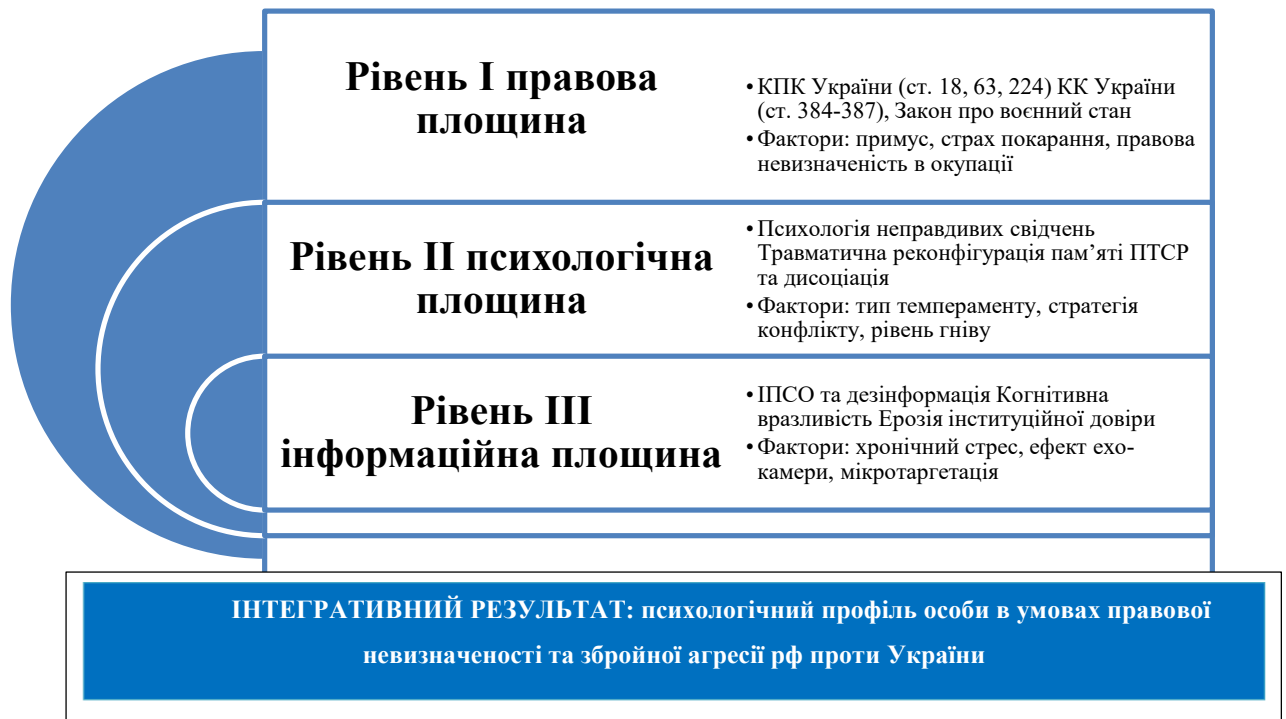

Рис. 1.1. Трирівнева модель детермінації неправдивих свідчень та інформаційної маніпуляції в умовах воєнного стану. (Джерело: розроблено автором)

Окремої уваги заслуговує проблема інформаційних впливів в умовах війни. Значні інформаційні потоки, поширення дезінформації, пропагандистських повідомлень та інформаційно-психологічних операцій створюють додаткові ризики викривлення сприйняття подій. Внаслідок цього формування переконань особистості може відбуватися під впливом недостовірних або маніпулятивних джерел інформації.

Інформаційно-психологічні спеціальні операції (ІПСО) становлять комплекс цілеспрямованих заходів, спрямованих на вплив на емоційний стан, установки та поведінку окремих осіб або соціальних груп. Основними механізмами такого

впливу є використання страху, невизначеності, когнітивних упереджень, повторення повідомлень та створення суперечливих інформаційних наративів.

У контексті юридичної психології важливо враховувати, що тривалий вплив дезінформації може знижувати критичність мислення, підвищувати навіюваність та впливати на достовірність спогадів. Відповідно, оцінювання показань осіб, які перебували в умовах інтенсивного інформаційного впливу, потребує комплексного аналізу як правових, так і психологічних чинників.

Суттєву роль у дослідженні неправдивих свідчень відіграє криміналістичний профайлінг, який дозволяє аналізувати особливості поведінки, комунікації та емоційного реагування особи. Водночас сучасні дослідження свідчать про обмеженість використання окремих поведінкових індикаторів як беззаперечних ознак брехні. Невербальні прояви, підвищена тривожність, емоційна напруженість або суперечності в розповіді можуть бути пов'язані не лише з обманом, а й із наслідками пережитої психотравми.

В. Горбулін та О. Литвиненко визначають ІПСО як «системний вплив на інформаційно-психологічне середовище суспільства з метою формування сприятливого для агресора простору рішень», наголошуючи, що суб'єктами таких операцій виступають і державні структури, і нерегулярні актори, і анонімні мережі дезінформації [21, 22]. О. Л. Колісник, І. С. Плохута та С. Д. Третяк доводять, що хронічна дезінформація призводить до «когнітивної ерозії» – прогресивного зниження здатності особи розрізняти достовірні та маніпулятивні повідомлення [26]. Механізми ІПСО та їх можливі наслідки систематизовано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2. Основні механізми інформаційно-психологічного впливу та їх можливі наслідки

Механізм	Психологічна сутність	Можливі наслідки
Фреймінг	Подання фактів у вигідному контексті	Формування викривленого

Механізм	Психологічна сутність	Можливі наслідки
		сприйняття подій
Суперечливі наративи	Поширення взаємовиключної інформації	Зростання невизначеності та недовіри
Ехо-камера	Підсилення інформації, що відповідає наявним переконанням	Посилення упереджень
Апеляція до страху	Використання сильних емоційних стимулів	Зниження критичності мислення
Делегітимація джерел	Дискредитація авторитетних інституцій	Втрата довіри до офіційної інформації
Мікротаргетинг	Персоналізований інформаційний вплив	Підвищення ефективності маніпуляції

Згідно з підходами В. Ю. Шепітька, неправдиві свідчення слід розглядати як цілеспрямоване викривлення дійсності учасниками провадження з метою дезорієнтації слідства, що має функціонально амбівалентний характер [50].

Водночас О. М. Цільмак визначає брехню як інформаційно-комунікативну стратегію, спрямовану на захист або маніпуляцію [46]. Психологічний профіль при цьому постає як інтегрована характеристика, що охоплює дані про темперамент, акцентуації характеру, стресостійкість та комунікативні патерни [45]. Олена Богучарова наголошує, що підготовка фахівців до роботи в умовах застосування складних експертних технологій вимагає врахування індивідуально-психологічних особливостей як об'єкта, так і суб'єкта дослідження [16]. Це положення є методологічно значущим для розуміння ролі темпераменту у формуванні комунікативних стратегій майбутніх медичних працівників.

Як зазначають О. І. Мотлях та А. О. Тодосієнко, передтестова бесіда під час психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа повинна враховувати попередній травматичний досвід як обов'язковий модифікуючий чинник, ігнорування якого призводить до викривлення результатів [19, 34, 35].

Отже, проведений аналіз дозволяє дійти **висновку**, що в умовах воєнного стану проблема неправдивих свідчень набуває особливої складності та не може розглядатися виключно через призму умисного обману.

1.3. Інтегративна модель формування неправдивих свідчень в умовах воєнного стану

Сучасний стан розвитку юридичної психології свідчить про необхідність переходу від фрагментарного аналізу неправдивих свідчень до інтегративних моделей, що враховують комплекс взаємопов'язаних чинників. Умови збройної агресії російської федерації проти України, окупації окремих територій, масового переміщення учнівської молоді загалом населення та тривалого інформаційного тиску істотно ускладнюють традиційні підходи до оцінювання достовірності показань.

У межах цього дослідження пропонується інтегративна модель формування неправдивих свідчень, яка поєднує три взаємопов'язані рівні детермінації: індивідуально-психологічний, ситуативно-правовий та інформаційно-середовищний.

1. Індивідуально-психологічний рівень. Цей рівень охоплює внутрішні характеристики особистості, що впливають на сприйняття, обробку та відтворення інформації. До ключових чинників належать: тип темпераменту та емоційна реактивність; рівень тривожності та стресостійкості; акцентуації характеру; наявність посттравматичних стресових розладів (ПТСР); когнітивні особливості (увага, пам'ять, схильність до викривлень).

Саме ці характеристики визначають індивідуальну вразливість до стресу та здатність особи зберігати точність відтворення інформації в екстремальних умовах.

2. Ситуативно-правовий рівень. Цей рівень відображає зовнішні умови, у яких відбувається формування та відтворення свідчень. До основних факторів належать: воєнний стан та правова невизначеність; досвід окупації або перебування в зоні бойових дій; фільтраційні процедури, допити, слідчі дії; реальна або сприйнята загроза життю і безпеці; соціальний тиск з боку оточення або владних структур. У таких умовах поведінка особи може набувати захисного характеру, коли пріоритетом стає не точність інформації, а забезпечення виживання та мінімізація ризиків.

3. Інформаційно-середовищний рівень. Цей рівень включає вплив зовнішнього інформаційного простору на формування переконань і пам'яті особи. Основними чинниками є: інформаційно-психологічні операції (ІПСО); дезінформація та пропагандистські наративи; інформаційна перевантаженість; вплив соціальних мереж і месенджерів; когнітивні викривлення, посилені алгоритмічними інформаційними потоками.

Тривалий вплив таких факторів може призводити до зниження критичності мислення, підвищення навіюваності та формування викривленої картини реальності. Щодо визначення механізмів формування неправдивих свідчень то взаємодія зазначених рівнів формує складний динамічний процес, у межах якого неправдиві свідчення можуть виникати за різними сценаріями. У загальному вигляді механізм можна представити таким чином:

стресова або загрозна ситуація → активація емоційного напруження → когнітивне перевантаження → порушення процесів пам'яті та сприйняття → адаптивна або захисна перебудова інформації → формування викривлених або неповних свідчень

У результаті можуть формуватися три основні типи інформаційних відхилень: *умисна неправда* (свідоме викривлення інформації з певною метою); *захисна неправда* (викривлення інформації з метою самозбереження або захисту інших осіб); *травматично зумовлені викривлення пам'яті* (ненавмисні спотворення внаслідок психоемоційної травми). Схематична модель як інтегративну модель доцільно представити у вигляді трирівневої схеми: I рівень – індивідуально-психологічні чинники; II рівень – ситуативно-правові умови; III рівень – інформаційно-середовищні впливи

У центрі моделі розташовується процес формування свідчень, який під впливом зазначених рівнів може набувати як достовірного, так і викривленого характеру (рис. 1.2).

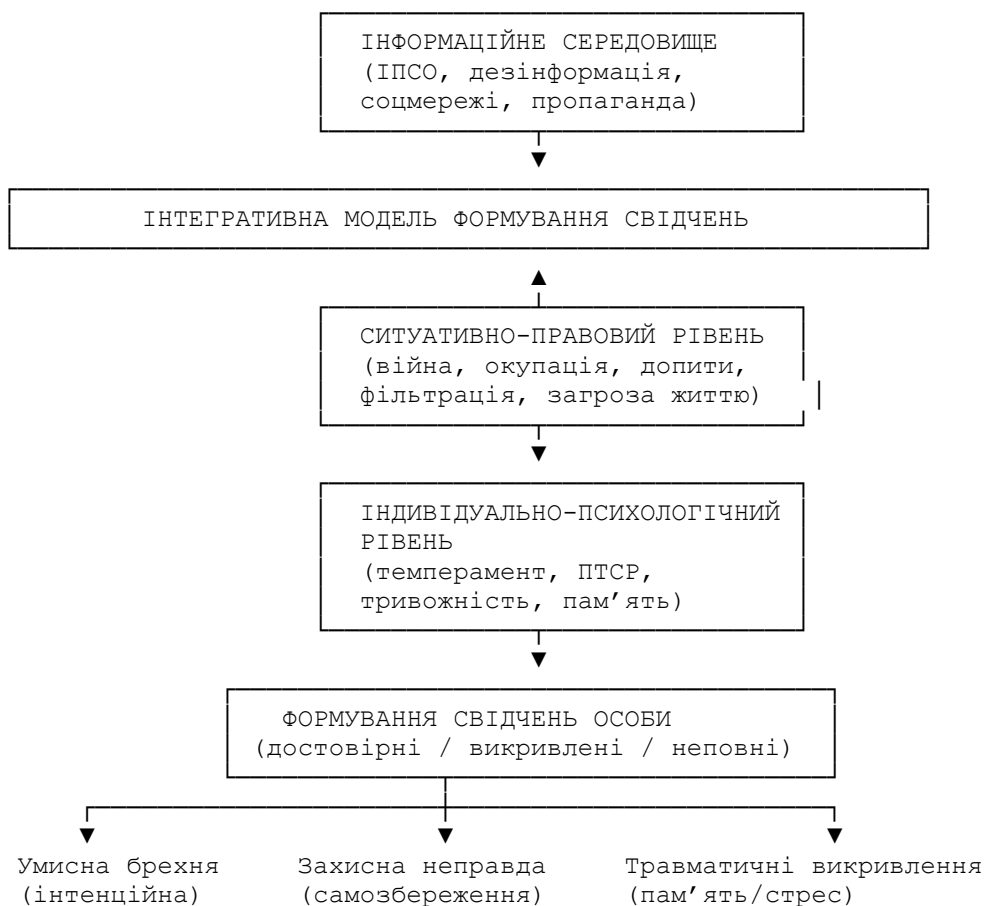

Рис. 1.2. Схема інтегративної моделі

Отже, взаємодія цих рівнів визначає характер формування свідчень, які можуть бути достовірними, викривленими або неповними. У результаті можуть формуватися три основні типи інформаційних відхилень: умисна неправда; захисне викривлення інформації; травматично зумовлені викривлення пам'яті.

Запропонована модель дозволяє комплексно пояснити механізми формування свідчень у складних умовах та є теоретичною основою для подальшого емпіричного дослідження.

Висновок до розділу 1

Проведений теоретичний аналіз дозволяє зробити висновок, що неправдива інформація у правовому контексті є багатофакторним психологічним явищем, яке не може бути зведене виключно до умисного введення в оману.

Формування показань залежить від взаємодії індивідуально-психологічних особливостей особи, ситуаційних умов та інформаційного середовища. У складних екстремальних умовах суттєву роль відіграють стресові реакції та когнітивні викривлення, які можуть впливати на точність відтворення подій.

Отримані теоретичні положення створюють основу для подальшого емпіричного дослідження індивідуально-психологічних чинників схильності до різних форм неправдивої комунікації.

РОЗДІЛ 2.

ПРОГРАМА ТА МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ОБҐРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ

2.1. Теоретичне обґрунтування підходу до визначення об'єкта, предмета, мети та гіпотез дослідження за темою «Психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті»

Аналіз наукових підходів свідчить, що брехня є складним психологічним явищем, яке виконує різні функції залежно від мотивації, умов виникнення та особистісних особливостей суб'єкта захисної неправди в умовах загрози життю. Захисна та маніпулятивна брехня мають різну психологічну природу, проте обидві виступають важливими механізмами регуляції поведінки в соціальному середовищі. В умовах воєнного стану особливого значення набуває дослідження психологічних чинників, що впливають на використання неправди, оскільки її прояви дедалі частіше пов'язані не лише з прагненням отримати вигоду, а й з необхідністю адаптації до екстремальних умов існування.

Проведений розгляд брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки довів, що в умовах воєнного стану проблема такого типу поведінки, у тому числі неправдивих свідчень набуває особливої складності та не може розглядатися виключно через призму умисного обману, умислу чи надання завідомо неправдивих показань. По-перше, достовірність показань визначається не лише правовою позицією особи, а й особливостями функціонування пам'яті, рівнем психоемоційного напруження та наслідками пережитих травматичних подій. По-друге, воєнний досвід, окупація, вимушене переміщення та тривалий стрес можуть впливати на процеси сприйняття, збереження та відтворення інформації, що потребує особливої обережності під час оцінювання свідчень. По-третє, інформаційно-психологічний вплив, дезінформація та пропагандистські технології

здатні формувати викривлені уявлення про події та підвищувати когнітивну вразливість особистості до маніпуляцій. По-четверте, сучасна юридично-психологічна практика повинна спиратися на інтеграцію правових, психологічних та соціально-інформаційних підходів до аналізу поведінки особистості. Тобто оцінювання показань в умовах воєнного стану потребує комплексного врахування як правових вимог, так і психологічних механізмів формування свідчень, що створює підґрунтя для подальшого дослідження індивідуально-психологічних чинників схильності до захисної та маніпулятивної брехні.

Запропонована інтегративна модель брехні як форми інформаційних відхилень достовірного та викривленого характеру у комунікативній поведінці учнівської молоді дозволяє комплексно пояснити механізми формування свідчень або захисної неправди у складних умовах та є теоретичною основою для подальшого емпіричного дослідження. Притому припускається, що «захисна неправда в умовах загрози життю», або коротше: «захисна неправда» може поставати як захисна неправда сама по собі; маніпулятивна неправда; травматичне зумовлене викривлення інформації; добросовісна помилка.

Отже, отримані теоретичні положення створюють основу для подальшого емпіричного дослідження індивідуально-психологічних чинників схильності до різних форм неправдивої комунікації.

Організаційно-методологічні засади емпіричного дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі Комунального закладу охорони здоров'я «Куп'янський медичний фаховий коледж імені Героя України Олександра Макаренка» Харківської обласної ради під час виробничої практики здобувачки освіти. Дослідження здійснювалося в умовах природного освітнього середовища, що дозволило інтегрувати психодіагностичні процедури в навчальний процес та мінімізувати ефект штучності експериментальної ситуації.

Умови функціонування закладу в період воєнного стану (дистанційний формат навчання, географічна розосередженість учасників освітнього процесу, у

тому числі перебування частини респондентів за межами України) зумовили використання дистанційних методів збору даних із застосуванням онлайн-платформ, зокрема Google Forms. Такий підхід відповідає сучасним підходам до дистанційної психодіагностики в умовах кризових і воєнних обставин.

Мета дослідження – здійснити психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому контексті та дослідити індивідуально-психологічні чинники, що зумовлюють її прояви серед учнівської молоді – учасників освітнього процесу в межах здобуття фахової передвищої освіти (медичного фахового коледжу як переміщеного закладу) в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- здійснити теоретичний аналіз феномену брехні та основні психологічні функції брехні й визначити різні форми брехні, як-от: захисна неправда в умовах загрози життю; захисне викривлення інформації; адаптивна неправда; адаптивне викривлення інформації; неправда як стратегія самозбереження; захисна комунікативна поведінка;
- охарактеризувати юридично-психологічні аспекти неправдивих свідчень та особливості захисної неправди в екстремальних умовах воєнного стану;
- розробити програму емпіричного дослідження та виявити чинники когнітивної вразливості до маніпулятивних впливів учнівської молоді;
- дослідити ставлення до неправди серед учнівської молоді – здобувачів фахової передвищої освіти, яка має досвід окупації або вимушеного переміщення;
- виявити індивідуально-психологічні чинники, що пов’язані зі схильністю до захисної та маніпулятивної форм неправдивої комунікації у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу фахової передвищої освіти – медичного фахового коледжу та встановити їхній зв’язок із досвідом перебування в умовах окупації або вимушеного переміщення;

- визначити взаємозв'язок між темпераментом, стратегіями конфліктної поведінки та схильністю до використання неправди у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу;

- розробити практичні рекомендації щодо підвищення психологічної стійкості та розпізнавання маніпулятивного впливу для учнівської молоді переміщеного закладу.

Об'єкт дослідження – психологічний феномен брехні.

Предмет дослідження – психологічний аналіз брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки у правовому та освітньому контексті в учнівської молоді, у тому числі зв'язок її комунікативної поведінки з індивідуально-психологічними чинниками (тип темпераменту, стратегії поведінки в конфлікті, емоційна реактивність) та соціально-ситуативними умовами (воєнний стан, досвід окупації й вимушеного переміщення).

Гіпотези дослідження:

Гіпотеза 1. Здобувачі й здобувачки переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях демонструють вищий рівень толерантності до захисних і маніпулятивних форм неправдивої інформації, що відображається в їх захисній толерантній комунікативній поведінці, у порівнянні з здобувачами й здобувачками без такого досвіду

Гіпотеза 2. Вищий рівень толерантності до захисних і маніпулятивних форм неправдивої інформації у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях є проявом таких форм поведінки, як «захисна неправда в умовах загрози життю».

Гіпотеза 3. Високий рівень нейротизму (за Г. Айзенком) у здобувачів й здобувачок переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях пов'язаний із більшою їхньою

схильністю до використання брехні як захисної стратегії в комунікативній поведінці в умовах соціального або інформаційного тиску.

Гіпотеза 4. Стратегія уникнення, використовувана у конфліктній поведінці (за К. Томасом – Р. Кілманом) здобувачами й здобувачками переміщеного закладу фахової передвищої медичної освіти з досвідом перебування на тимчасово окупованих територіях, позитивно корелює з їх схильністю до використання брехні й неправдивої інформації як захисного викривлення інформації та як способу зниження напруги в їх адаптивній комунікативній поведінці.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення наукової літератури; *емпіричні психодіагностичні методи* – опитувальник Г. Айзенка ЕРІ, методика визначення стилів поведінки в конфлікті К. Томаса – Р. Кілмана, тест діагностики частоти виникнення гніву, авторське анкетування; *методи математико-статистичної обробки даних* – описова статистика, частотний та порівняльний аналіз\.

Вибірка дослідження. Вибірка формувалася на двох рівнях.

Перший рівень (психодіагностичний): $n = 50$ здобувачів освіти першого курсу медсестринського та фельдшерського відділень КЗОЗ КМФК віком 17–55 років. Широкий віковий діапазон зумовлений специфікою вступу до закладів фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану, коли освіту отримують як випускники шкіл, так і дорослі особи, що здійснюють професійну перекваліфікацію.

Другий рівень (опитувальний): $n = 120$ осіб (здобувачі освіти, викладачі та працівники закладу), які взяли участь в авторському анкетуванні.

Таким чином, сучасний стан розвитку юридичної психології свідчить про необхідність переходу від фрагментарного дослідження неправдивих свідчень та «захисної неправди в умовах загрози життю» до інтегративних моделей, що враховують комплекс взаємопов'язаних чинників. Умови збройної агресії

російської федерації проти України, окупації окремих територій, масового переміщення населення та тривалого інформаційного тиску істотно ускладнюють традиційні підходи до оцінювання достовірності показань.

2.2. Обґрунтування методичного інструментарію емпіричного дослідження

Добір методик здійснювався відповідно до критеріїв: психометричної валідності та надійності; відповідності предмету дослідження; можливості дистанційного застосування; стандартизованості процедури.

1. Особистісний опитувальник Г. Айзенка (ЕРІ) Вимірює: екстраверсію–інтроверсію, нейротизм. Значення: визначення індивідуально-типологічних передумов комунікативної поведінки та емоційної стабільності.

2. Методика К. Томаса – Р. Кілмана (ТКІ) Вимірює: стратегії поведінки у конфлікті (уникнення, пристосування, компроміс, співпраця, суперництво). Значення: виявлення зв'язку між пасивними стратегіями та захисними формами комунікації.

3. Шкала частоти переживання гніву (адаптований варіант). Вимірює: інтенсивність і частоту гнівових реакцій. Значення: оцінка емоційної реактивності як потенційного чинника імпульсивної або захисної комунікації. Для дослідження емоційної регуляції респондентів та виявлення прихованої агресії, що може бути пов'язана з досвідом перебування в умовах війни або окупації, було використано методику діагностики частоти виникнення гніву онлайн-платформи pleso [36]. Ця платформа має три рівні результату:

до 20 балів – добре контролюєш гнів, рідко відчуваєш сильні почуття гніву

21-29 балів – іноді відчуваєш розчарування або роздратування, але загалом добре керуєш

30+ балів – очевидно є виражені труднощі з управлінням гнівом

Використання цієї методики забезпечує доказову базу для аналізу взаємозв'язку між емоційним виснаженням, рівнем гніву та зміною морально-етичних орієнтирів в умовах повномасштабної війни. Повні індивідуальні показники по кожному респонденту спеціальностей «Сестринська справа» та «Лікувальна справа» діагностики частоти виникнення гніву надано в Додатку 3.

Запропонований інструментарій базується на принципах когнітивно-поведінкового підходу до оцінки емоційних станів. Гнів у психології екстремальних умов розглядається не лише як деструктивна емоція, а як складний психофізіологічний механізм, що активується у відповідь на порушення особистісних кордонів, відчуття несправедливості або тривалу фрустрацію базових потреб (безпеки, автономності). Методика дозволяє диференціювати емоційні реакції респондентів за частотою їх виникнення:

Низький рівень: свідчить про високу емоційну стійкість, розвинені механізми саморегуляції або, у деяких випадках, про наявність механізмів витіснення агресії. Середній рівень: є адаптивною реакцією на стресори воєнного часу, що свідчить про збереження здатності до реагування на несприятливі умови без втрати контролю. Високий рівень: сигналізує про стан хронічної фрустрації, накопичену психологічну травматизацію та високий ризик дезадаптації особистості.

Включення показника гніву дозволяє перевірити гіпотезу, чи є захисна брехня або маніпуляція способом розрядки внутрішньої напруги, спричиненої гнівом. Гнів часто є «фасадною» емоцією, яка приховує глибинний страх або розпач. Оцінка частоти його виникнення допоможе отримати повнішу картину психологічного стану респондентів. Високий рівень гніву корелює з імпульсивністю, що прямо впливає на здатність особистості до критичного мислення, розпізнавання маніпуляцій та довіру до державних інституцій.

4. Авторське опитування. Психологічні механізми приховування інформації та впливу в екстремальних умовах» (Google Forms, 2026). Вимірює:

ставлення до захисної неправди, досвід окупації/переміщення, рівень довіри до інформаційних джерел, сприйнятливість до інформаційного впливу.

Психодіагностичний інструментарій емпіричного дослідження узагальнено представлено в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Психодіагностичний інструментарій емпіричного дослідження

Методика	Теоретична основа	Операціоналізовані показники	Психологічний конструкт	Дослідницька функція	Переваги застосування
Особистісний опитувальник Г. Айзенка (EPI)	Теорія рис особистості (Eysenck)	Екстраверсія–інтроверсія; нейротизм	Темпераментальні характеристики	Виявлення індивідуально-типологічних передумов емоційної реактивності та поведінкових стратегій	Стандартизованість, висока валідність, широке міжнародне використання
Методика К. Томаса – Р. Кілмана (TKI)	Теорія стилів поведінки у конфлікті	Уникнення, пристосування, компроміс, співпраця, суперництво	Конфліктна поведінка	Визначення поведінкових стратегій у	Диференціація стратегій, прогностична цінність

Методика	Теоретична основа	Операціоналізовані показники	Психологічний конструкт	Дослідницька функція	Переваги застосування
				стресових і соціально напружених ситуаціях	
Шкала частоти переживання гніву (адаптована)	Когнітивна-афективні моделі емоцій	Частота та інтенсивність гнівових реакцій	Емоційна регуляція	Оцінка емоційної збудливості як фактора імпульсивної поведінки	Простота застосування, чутливість до стресових станів
Авторське опитування (Google Forms, 2026)	Інтегративний підхід до аналізу комунікативної поведінки	Ставлення до захисної неправди; досвід небезпечних ситуацій; довіра до інформаційних джерел; сприйнятливис	Соціально-ситуативні та когнітивні установки	Виявлення суб'єктивних моделей ставлення до неправдивої інформації	Адаптованість до воєнних умов, можливість масового онлайн-застосування

Методика	Теоретична основа	Операціоналізовані показники	Психологічний конструкт	Дослідницька функція	Переваги застосування
		ть до інформаційного впливу		ї	

Процедура дослідження. Збір емпіричних даних здійснювався у дистанційному форматі. Авторське опитування поширювалося через Google Forms у закритих навчальних групах. Психодіагностичні методики надавалися респондентам у вигляді онлайн-форм стандартизованих тестів. Участь у дослідженні була добровільною. Респонденти отримували інформацію про мету дослідження та можливість припинення участі на будь-якому етапі. Дані фіксувалися в електронному вигляді та надалі кодувалися для статистичної обробки. Такий підхід відповідає сучасним вимогам дистанційної психодіагностики та етичним стандартам психологічних досліджень у кризових умовах.

Методи обробки даних. Для обробки даних застосовувалися методи описової статистики (середні значення, частотний аналіз), а також порівняльний аналіз підгруп. Обробка здійснювалася з використанням Microsoft Excel із подальшою якісною інтерпретацією результатів.

Результати теоретико-методологічного аналізу дозволяють сформулювати такі узагальнення:

1. Захисні форми неправдивої комунікації в умовах воєнного стану можуть виконувати адаптивну функцію, пов'язану зі зниженням психологічного стресу та забезпеченням безпеки особи.

2. Маніпулятивні форми неправдивої комунікації мають іншу психологічну природу та пов'язані з досягненням індивідуальних або соціальних переваг.

3. Індивідуально-психологічні характеристики (темперамент, конфліктна поведінка, емоційна реактивність) можуть розглядатися як значущі предиктори комунікативних стратегій у стресових умовах.

Запропонований інструментарій є достатнім для емпіричної перевірки сформульованих гіпотез.

Висновок до розділу 2

Реалізоване дослідження базується на поєднанні диференційно-психологічного, соціально-психологічного та ситуаційного підходів, що дозволяє комплексно розглядати феномен неправдивої комунікації.

Отримані дані створюють основу для подальшого емпіричного аналізу взаємозв'язків між індивідуально-психологічними характеристиками та комунікативною поведінкою в умовах підвищеного стресу.

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ БРЕХНІ ТА МАНІПУЛЯТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

3.1. Індивідуально-психологічні чинники схильності до неправди у професійній комунікації: аналіз за методиками Айзенка та Томаса-Кілмана

Емпіричне дослідження індивідуально-психологічних чинників, що детермінують схильність особистості до захисної та маніпулятивної поведінки, на першому етапі проводилося серед здобувачів освіти за спеціальностями «Лікувальна справа» та «Сестринська справа» медичного фахового коледжу.

Специфіка фахового медичного коледжу як середовища дослідження має суттєве значення для розкриття теми роботи, оскільки процес формування професійної ідентичності майбутнього медичного працівника нерозривно пов'язаний із засвоєнням медичних етичних та деонтологічних норм, навичками екстреної комунікації та адаптацією до умов хронічного стресу. Фельдшерська практика вимагає самостійності у прийнятті рішень та виборі тактики надання першої долікарської допомоги в умовах дефіциту часу та ресурсів. Водночас діяльність медичної сестри як асистента лікаря ґрунтується на високому рівні емпатії, орієнтації на допомогу іншим та суворій дотриманні субординації. Ці фактори створюють особливий психологічний фон для формування стратегій комунікації.

В умовах клінічної взаємодії медичний працівник постійно стикається з комунікативною амбівалентністю: з одного боку, існує норма чесності перед пацієнтом та керівництвом, з іншого – необхідність емоційно підтримати важкохворого та/або його родичів, уникнути паніки чи захистити власну психіку від наслідків власної чи лікарської помилки. Це формує передумови для використання захисних форм нещирості у професійній комунікації.

Досліджувану групу склали 50 осіб – здобувачі та здобувачки освіти першого курсу: 25 студентів спеціальності «Лікувальна справа» (21 особа жіночої та 4 особи чоловічої статі, вік 17-45 років) та 25 студентів спеціальності «Сестринська справа» (25 осіб жіночої статі, вік 17-55 років). Загальний склад вибірки: 46 осіб жіночої та 4 особи чоловічої статі.

Широкий віковий діапазон є характерною особливістю вибірки воєнного часу: на перший курс медичного фахового коледжу вступають як випускники шкіл, так і дорослі особи, що здобувають освіту після вимушеного переміщення або зміни місця проживання внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Така вікова неоднорідність дозволяє охопити різні стадії особистісного та професійного розвитку в межах одного емпіричного зрізу.

Для визначення базових характеристик темпераменту було використано особистісний опитувальник Г. Айзенка [18, 39, додаток Б]. Зразки отриманих індивідуальних результатів у вигляді електронних звітів наведено в Додатку Б.

Особистісний опитувальник Г. Айзенка (EPI) є одним із найбільш валідованих інструментів диференційної психодіагностики, що широко застосовується у вітчизняній і зарубіжній психологічній практиці [28].

Застосування EPI у дослідженні психологічних механізмів брехні ґрунтується на концепції, згідно з якою базові стратегії поведінки, зокрема готовність до обману, детерміновані властивостями центральної нервової системи [6].

Результати дослідження систематизовано у таблицях

Розподіл респондентів за типами темпераменту в обох підгрупах наведено у Таблиці 3.1.1. У разі прикордонних значень за обома шкалами темперамент кваліфікувався як змішаний і зараховувався до обох відповідних категорій пропорційно (по 0,5 особи на кожен тип). Абсолютні значення у таблиці наведено з округленням.

Таблиця 3.1.1. Розподіл типів темпераменту у досліджуваних групах за методикою ЕРІ

Тип темпераменту	Лікувальна справа		Сестринська справа		Загалом (n=50)	
	n	%	n	%	n	%
Холерик	8	32,0%	9	36,0%	17	34,0%
Меланхолік	7	28,0%	8	32,0%	15	30,0%
Флегматик	6	24,0%	5	20,0%	11	22,0%
Сангвінік	4	16,0%	3	12,0%	7	14,0%
Всього	25	100%	25	100%	50	100%

Примітка. У разі змішаного темпераменту (подвійний результат) респондент рахується у двох категоріях по 0,5. Загальна сума може перевищувати n=50.

Як свідчать дані Таблиці 3.1.1, найпоширенішим типом темпераменту в обох підгрупах є холерик (34,0% загалом). На другому місці – меланхолік (30,0%), на третьому – флегматик (22,0%), найменш представленим є сангвінік (14,0%). Таблиця 3.1.2 узагальнює середні значення за трьома шкалами опитувальника.

Таблиця 3.1.2 Середні значення показників ЕРІ у досліджуваних групах

Показник	Лікувальна справа (n=25)	Сестринська справа (n=25)	Загалом (n=50)	Норм. діапазон
Екстраверсія (E)	12,6	12,1	12,4	8-16
Нейротизм (n)	13,4	13,0	13,2	8-16
Шкала брехні (L)	3,2	3,9	3,6	5-9 (достовір.)

Примітка. Наведено середні арифметичні значення (M). Нормативний діапазон для обох шкал E та n за Айзенком: 8-16 балів відповідає середньому рівню.

Середні значення екстраверсії ($M=12,4$) та нейротизму ($M=13,2$) в обох підгрупах знаходяться у межах нормативного діапазону 8-16 балів для ЕРІ. У підгрупі «Лікувальна справа» фіксується вищий відсоток осіб із підвищеним нейротизмом ($n > 16$ балів – 28,0% проти 20,0% у «Сестринській справі»). Серед студентів «Сестринської справи» дещо частіше трапляються показники нейротизму у субнормативному діапазоні ($n < 8$ балів – 12,0% проти 8,0%), що може бути пов'язане зі старшим середнім віком та більшим досвідом адаптації в умовах воєнного стану. Середні значення шкали брехні ($M=3,6$) знаходиться на межі (0-4 бали). Значна частина учасників виявляє нижчий за норму рівень соціально бажаного реагування. У психологічному контексті це може відображати дві протилежні тенденції: або надмірну імпульсивну відкритість, або знижений інтерес до формування соціально схвалюваного образу – що саме собою є релевантним параметром для дослідження схильності до нещирості (табл.3.1.3).

Таблиця 3.1.3 Розподіл респондентів за рівнем Шкали брехні (L) ЕРІ

Рівень шкали L	Бали	Інтерпретація	Лік. справа n (%)	Сестр. справа n (%)	Психологічний зміст
Сумнівний (низький)	0-4	Сумнівний результат	10 (40,0%)	9 (36,0%)	Можлива надмірна відкритість або некритичне самоставлення
Достовірний	5-9	Достовірний результат	14 (56,0%)	15 (60,0%)	Результати відображають реальні характеристики особистості

Примітка. Класифікація рівнів шкали L за нормативами ЕРІ Г. Айзенка (адаптований варіант). Два учасники (сестринська справа) не мали шкали L у використаній версії тесту і не включені до підрахунку.

Як видно з Таблиці 3.1.3, більшість учасників – 56,0% у підгрупі «Лікувальна справа» та 60,0% у підгрупі «Сестринська справа» – продемонстрували достовірні результати ($L = 5-9$ балів). Водночас у 40,0% та 36,0% респондентів відповідно зафіксовано низькі значення шкали L (0-4 бали), що класифікується як «сумнівний» результат через можливу надмірну самовикривальність або імпульсивне реагування.

З огляду на значний відсоток учасників із «сумнівними» значеннями L (38,0% в сукупності), результати за шкалами E та n для цих осіб слід інтерпретувати з додатковою обережністю. Разом із тим, за наявними даними попереджень про повну недостовірність немає, а отже, загальна структура розподілу типів темпераменту залишається аналітично значущою.

Для забезпечення зв'язку між емпіричними даними та предметом дослідження у Таблиці 3.1.4 систематизовано типологічні профілі, що спостерігаються у вибірці, із попередньою характеристикою ймовірних комунікативних стратегій, включаючи схильність до захисних форм нещирості.

Таблиця 3.1.4 Типологічні профілі за ЕРІ та характеристика ймовірних комунікативних стратегій (теоретична модель)

Тип темп.	E	n	Психологічний профіль комунікації	Ймовірна стратегія у конфлікті/правовій ситуації
Холерик ($n=17$, 34%)	Висока (>12)	Висока (>12)	Імпульсивність, швидке прийняття рішень, схильність до домінування в комунікації	Активна брехня або тиск; ризик непослідовності свідчень через імпульсивність
Меланхолік ($n=15$, 30%)	Низька (<12)	Висока (>12)	Тривожність, гіперчутливість до	Захисна брехня, замовчування, неповне

Тип темп.	Е	n	Психологічний профіль комунікації	Ймовірна стратегія у конфлікті/правовій ситуації
			оцінки, уникнення конфронтації	розкриття інформації; висока вразливість до маніпуляцій
Флегматик (n=11, 22%)	Низька (<12)	Низька (<12)	Стабільність, обдуманість, стриманість у вираженні емоцій	Уникання прямої брехні; можлива часткова умовчуваність при загрозі стабільності
Сангвінік (n=7, 14%)	Висока (>12)	Низька (<12)	Соціальна гнучкість, оптимізм, схильність до адаптації	Ситуативна маніпуляція; брехня як інструмент збереження стосунків

Примітка. Характеристика стратегій є теоретичною моделлю на основі нейробіологічної концепції темпераменту Айзенка та положень юридичної психології.

Узагальнюючи результати дослідження за методикою Г. Айзенка (EPI), можна зробити такі висновки:

- більшість майбутніх медичних працівників (64,0% вибірки) належать до холеричного (34,0%) та меланхолічного (30,0%) типів темпераменту.
- аналіз «Шкали брехні» (L) показав, що 38,0% респондентів мають занижені показники соціальної бажаності.
- отримані типологічні профілі дають підстави припускати, що схильність до приховування правди не є виключно ситуативною, а глибоко вкорінена в нейробіологічних та індивідуально-психологічних властивостях особистості, які необхідно враховувати під час аналізу професійної медичної комунікації.

Наступним етапом емпіричного дослідження стало вивчення поведінкових патернів респондентів у ситуаціях зіткнення інтересів за допомогою опитувальника К. Томаса та Р. Кілмана (ТКІ, Додаток В).

У контексті психологічного дослідження брехні як форми захисної та маніпулятивної поведінки методика Томаса-Кілмана має особливе діагностичне значення. Конфліктна або стресова ситуація (особливо у правовому контексті чи в умовах екстремальної медичної практики) є головним каталізатором, що запускає механізми нещирості. Вибір певної стратегії поведінки у конфлікті безпосередньо корелює з мотивацією та формою трансляції неправди:

Зразки отриманих індивідуальних результатів у вигляді електронних звітів наведено в Додатку Г. Повні індивідуальні показники по кожному респонденту спеціальностей «Сестринська справа» та «Лікувальна справа» за методикою ТКІ наведено в Додатку Д і у Таблиці 3.1.5. та 3.1.6

Таблиця 3.1.5 Розподіл стратегій розв’язання конфліктних ситуацій за К. Томаса – Р. Кілмана серед здобувачів спеціальності «Сестринська справа» (n=25)

Стратегія поведінки у конфлікті	Кількість осіб (n)	Частка (%)
Компроміс	8,33	33,3%
Уникнення	6,50	26,0%
Суперництво	5,00	20,0%
Пристосування	3,00	12,0%
Співпраця	2,17	8,7%

Примітка. Змішаних типів: 5 осіб (20%)

Таблиця 3.1.6 Розподіл стратегій розв’язання конфліктних ситуацій за К. Томаса – Р. Кілмана серед здобувачів спеціальності «Лікувальна справа» (n=25)

Стратегія поведінки у конфлікті	Кількість осіб (n)	Частка (%)
Уникнення	7,00	28,0%

Компроміс	6,50	26,0%
Співпраця	6,50	26,0%
Суперництво	4,50	18,0%
Пристосування	0,50	2,0%

Примітка. Змішаних типів: 5 осіб (20%)

Таблиця 3.1.9 Порівняльний розподіл стратегій конфліктної поведінки за методикою ТКІ у двох підгрупах (n=50)

Стратегія	СС n	СС %	ЛС n	ЛС %	Загалом n	Загалом %
Компроміс	8,33	33,3%	6,50	26,0%	14,83	29,7%
Уникнення	6,50	26,0%	7,00	28,0%	13,50	27,0%
Суперництво	5,00	20,0%	4,50	18,0%	9,50	19,0%
Співпраця	2,17	8,7%	6,50	26,0%	8,67	17,3%
Пристосування	3,00	12,0%	0,50	2,0%	3,50	7,0%
Всього	25	100%	25	100%	50	100%

Примітка. Середні значення за шкалами (M) в обох підгрупах є близькими: компроміс (M=7,5 у СС та M=7,5 у ЛС), уникнення (M=6,7 та M=6,8 відповідно), що підтверджує типологічну схожість вибірок при відмінностях у домінуючих стратегіях.

Аналіз результатів за методикою К. Томаса – Р. Кілмана виявив відмінності у стратегіях конфліктної поведінки між двома групами досліджуваних. Загальна структура конфліктного реагування у сукупній вибірці (n=50) характеризується домінуванням пасивних або проміжних стратегій: найчастіше здобувачі медичної освіти обирають компроміс (29,7%) та уникнення (27,0%). Водночас порівняльний аналіз виявив цікаві специфічні розбіжності між підгрупами, які відображають різницю у майбутніх професійних ролях. Так, у підгрупі «Лікувальна справа» (фельдшери) спостерігається значно вищий показник стратегії співпраці (26,0% проти 8,7% у медсестер). Це корелює зі специфікою фаху: фельдшер швидкої

допомоги та ФАПу змушений брати на себе відповідальність, активно залучати інших до вирішення проблеми та вести відкритий діалог в екстремальних умовах. Водночас у них практично відсутня стратегія пристосування (лише 2,0%). У підгрупі «Сестринська справа» переважає компроміс (33,3%), а також помітно вищою є частка пристосування (12,0% проти 2,0% у фельдшерів). Цей патерн ідеально ілюструє поведінку асистента: медична сестра частіше змушена поступатися власними інтересами заради збереження робочих стосунків із лікарем чи пацієнтом, що підвищує ймовірність використання нею просоціальної або конформної неправди. Показово, що в обох групах зафіксовано однакову частку змішаних типів конфліктного реагування – по 5 осіб (20%), що свідчить про схожий рівень поведінкової гнучкості у стресових ситуаціях.

У контексті теми дослідження особливу увагу привертає висока частка уникнення в обох групах (26,0% у СС та 28,0% у ЛС). Уникнення як стратегія конфліктної поведінки передбачає відхід від відкритого протистояння та відкладення вирішення проблеми, що у комунікативному вимірі прямо корелює зі схильністю до замовчування, пасивного приховування інформації.

3.2. Феномен «захисної брехні» та когнітивна вразливість до маніпуляцій: аналіз результатів авторського опитування

З метою вивчення реального досвіду приховування правди в екстремальних умовах на другому етапі емпіричного дослідження було застосовано авторське опитування. Авторське анонімне онлайн-опитування проводилося у березні 2026 року за допомогою платформи Google Forms [30]. У дослідженні взяли участь 120 респондентів різних вікових та соціальних груп. Вибірка є добровільною та нерепрезентативною у статистичному сенсі, однак забезпечує достатній обсяг для якісно-кількісного аналізу досліджуваних феноменів.

Опитування проводилося в межах виробничої практики на базі Комунального закладу охорони здоров'я «Куп'янський медичний фаховий коледж імені Героя України Олександра Макаренка» Харківської обласної ради – закладу, який з лютого по вересень 2022 року перебував під російською окупацією, а згодом був вимушено переміщений до м. Харків.

Станом на 01.03.2026 р. контингент закладу становив 232 здобувачі освіти, з яких 39,7% (92 особи) мають статус внутрішньо переміщених осіб; 75% кадрового складу (27 із 36 працівників) також є ВПО.

Ці обставини визначили специфіку вибірки: значна частина респондентів має безпосередній досвід перебування на тимчасово окупованих або прифронтових територіях, що надає отриманим даним особливої емпіричної цінності для юридично-психологічного аналізу (табл.3.2.1).

Таблиця 3.2.1. Розподіл контингенту здобувачів освіти за місцем перебування та статусом ВПО

Всього контингент		Географія знаходження студентського контингенту				
		в Харкові	в Харківській області	в інших областях України	за кордоном	мають довідку ВПО
денна	заочна					
232	0	74	73	44	41	92

Таблиця 3.2.2. Розподіл кадрового складу працівників за місцем перебування та статусом ВПО

Всього штатних працівників	Всього сумісників	Разом	ВСЬОГО	ПП (НПП) знаходяться:	інші співробітники і знаходяться:	РАЗОМ	Мають довідку ВПО	РАЗОМ

ників																					
ПП (НПП)	Інші	ПП (НПП)	Інші	ПП (НПП)	Інші		в Харкові	області	України	за кордоном	в Харкові	області	України	за кордоном	в Харкові	області	України	за кордоном	ПП (НПП)	Інші	
19	14	2	1	2	1	3	1	0	2	6	1	1	2	0	2	1	4	6	1	1	2
				1	5	6	3				2				5				4	3	7

Моніторинг якості освіти кадрового забезпечення закладу освіти станом на 01.03.2026 рік 2025/2026 навчальний рік наведено в Додатку Е.

Інструментарій дослідження охоплює 27 запитань, згрупованих у чотири тематичні блоки (додаток Є): соціально-демографічні дані; взаємодія з інформацією та довіра у правовому контексті; приховування правди як захисна поведінка; підсумковий блок із відкритими запитаннями. Розподіл отриманих відповідей у вигляді діаграм електронного звіту наведено в Додатку Ж.

За гендерним складом вибірка є переважно жіночою (96,7%), що відповідає демографічному профілю медичного фахового коледжу – бази практики.

Вікова структура вибірки є неоднорідною та охоплює широкий діапазон. Найбільшу групу становлять особи віком до 18 років (37,5%), другу за чисельністю – категорія 18-25 років (24,2%), третю – особи зрілого віку 36-50 років (23,3%). Така вікова різноманітність дозволяє отримати погляд на досліджувані феномени від представників різних поколінь – як тих, хто формувався вже в умовах збройної агресії російської федерації проти України, так і тих, хто має зрілий життєвий досвід порівняння.

За рівнем освіти переважають респонденти із середньою освітою (47,5%), що відповідає віковому складу вибірки з великою часткою осіб до 18 років. Повну вищу освіту мають 20,8% учасників, середньо-спеціальну – 16,7%, фахову передвищу – 8,3%.

Географічний розподіл вибірки є принципово важливим для інтерпретації результатів. До початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року 72,5% респондентів проживали на прифронтових або тимчасово окупованих територіях (Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька, Херсонська та Сумська області, АР Крим). На момент проведення опитування географія розселення суттєво змінилася: 66,7% залишаються у прифронтових регіонах, 20,8% переїхали до інших областей України, 12,5% перебувають за кордоном.

Досвід переміщення мають 70,8% респондентів: з них 50,8% мають офіційний статус ВПО, 13,3% – статус тимчасового захисту за кордоном, решта переміщені без оформлення статусу. Не переміщувались 29,2% учасників.

Особливу аналітичну значущість має показник досвіду окупації трохи більше половини. Результати Блоку 2 свідчать про високий рівень інформаційного тиску у вибірці. Аналітичні дані наведені в таблицях 3.2.3 – 3.2.7

Таблиця 3.2.3. Частота стикання респондентів з неправдивою або неповною інформацією в повсякденному житті (n=120)

Варіант відповіді	n	%
Досить часто	49	40,8%
Іноді	47	39,2%
Дуже рідко	20	16,7%
Постійно	4	3,3%
Всього	120	100%

Так, 50,8% респондентів мали безпосередній досвід перебування на тимчасово окупованій території. Це означає, що кожен другий учасник відповідав на запитання про захисну брехню та маніпуляцію не з теоретичної позиції, а з власного пережитого досвіду.

Таблиця 3.2.4. Джерела викривленої інформації (множинний вибір, n=120)

Джерело	n	% від вибірки
ЗМІ, соціальні мережі, Telegram-канали	101	84,2%
Офіційні державні органи та посадові особи	30	25,0%
Найближче оточення (родина, друзі, колеги)	29	24,2%
Представники окупаційної влади	28	23,3%
Правоохоронні структури	18	15,0%
Інше	6	5,0%

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати кілька варіантів.

Крім того, зокрема, 56,7% респондентів несуть відповідальність за дітей, літніх батьків або інших залежних осіб, що є додатковим чинником мотивації до захисної поведінки.

Таблиця 3.2.5. Зміна відчуття неправди після початку повномасштабного вторгнення (n=120)

Варіант відповіді	n	%
Стало значно частіше	36	30,0%
Стало трохи частіше	33	27,5%
Не змінилось	27	22,5%
Важко сказати	24	20,0%
Всього	120	100%

Зазначені характеристики вибірки визначають особливу аналітичну цінність отриманих даних для юридично-психологічного дослідження.

Таблиця 3.2.6. Розподіл відповідей на запитання про досвід маніпулятивної подачі офіційної інформації (n=120)

Варіант відповіді	n	%
Можливо, але не впевнений/а	38	31,7%
Так, неодноразово	29	24,2%

Так, кілька разів	28	23,3%
Ні, не пригадую	23	19,2%
Мені байдуже	2	1,7%
Всього	120	100%

Показовою у цьому сенсі є довіри до правоохоронних та державних органів у ВПО та тих, хто перебував в окупації.

Таблиця 3.2.7. Зміна довіри до правоохоронних та державних органів (n=120)

Варіант відповіді	n	%
Довіра знизилася	38	31,7%
Довіра стала вибірковою (лише окремим структурам)	32	26,7%
Залишилася на колишньому рівні	22	18,3%
Важко відповісти	21	17,5%
Довіра зросла	7	5,8%
Всього	120	100%

Переважна більшість респондентів – 80,0% стикається з неправдивою або неповною інформацією досить часто або постійно (таблиця 3.2.3). Абсолютним лідером серед джерел викривленої інформації виявилися соціальні мережі та Telegram-канали. Їх зазначили 84,2% учасників дослідження, що значно випереджає всі інші джерела (таблиця 3.2.4). Більш того, 57,5% респондентів довели, що після початку повномасштабного вторгнення відчуття того, що їм говорять не всю правду, стало більш помітним (таблиця 3.2.5). Лише 22,5% не відзначили змін у довірі до державних джерел інформації. Дані таблиці 3.2.6 засвідчують, що переважна більшість респондентів має досвід зіткнення з маніпулятивною подачею офіційної інформації: 24,2% стикалися з цим неодноразово, ще 23,3% – кілька разів.

Таким чином, сукупно майже половина вибірки – 47,5% учасників впевнено ідентифікують факти інформаційної маніпуляції з боку владних структур. Ще 31,7% допускають такий досвід, проте не мають достатньої впевненості для однозначної оцінки. Це саме по собі є показником когнітивної невизначеності в інформаційному середовищі. Лише 19,2% не пригадують подібних ситуацій.

Особливо показовими є дані щодо довіри до інституцій (таблиця 3.2.7): у 58,4% респондентів довіра до державних та правоохоронних органів знизилася або стала суворо вибірковою. Лише 5,8% зазначили зростання довіри. Це свідчить про масштабну кризу інституційної довіри, яка є прямим психологічним наслідком інформаційного середовища російсько-української війни.

Аналіз розділу щодо приховування правди як захисної поведінки (Блок 3) дозволив емпірично підтвердити зміну морального імперативу в екстремальних умовах: поширеність захисної брехні, зокрема, загалом 69,2% респондентів мали досвід вимушеного використання неправди, з них 32,5% – виключно в умовах війни чи окупації, 11,7% – у мирному житті, а 25% – в обох випадках. мотиви приховування фактів: домінантним мотивом нещирості виступає базова потреба у безпеці, але третина опитаних (33,3%) захищала власний або чужий емоційний стан, 21,7% – захищали близьких, 17,5% – власне життя або фізичну безпеку, а 14,2% – свої переконання та цінності. Показовими є дані щодо емоційного ставлення до власної захисної брехні. Так, 54,2% респондентів, які мали такий досвід, не відчували провини – вони чітко усвідомлювали необхідність своїх дій. Ще 27,5% не мали подібного досвіду взагалі. Лише 12,5% прийняли рішення з часом. Незначна частка (5,8%) досі відчуває дискомфорт.

Окремий інтерес для юридичної психології становить аналіз поведінки респондентів у ситуаціях безпосередньої взаємодії з офіційними особами та інституціями. Коли справа доходить до взаємодії з офіційними особами, більшість все одно намагається говорити правду. Це дуже сильний нюанс для юридичної психології (табл. 3.2.8).

Таблиця 3.2.8. Досвід спотворення фактів під час спілкування з офіційними особами (блокпости, перевірки, адміністративні установи) (n=120)

Варіант відповіді	n	%
Завжди намагалися надавати виключно правдиву інформацію	69	57,5%
Так, для захисту себе або близьких	27	22,5
Так, щоб уникнути зайвої бюрократії	12	10,0%
Не хочу відповідати	12	10,0%
Всього	120	100%
Разом досвід захисної брехні мали	39	32,5%

Як демонструє Таблиця 3.2.8, попри загальну виявлену тенденцію до використання та толерування захисної брехні в екстремальних умовах, у правовому контексті (під час перевірок, на блокпостах, в адміністративних установах) спостерігається принципово інший поведінковий патерн.

Більшість респондентів (57,5%) зазначили, що завжди намагалися надавати виключно правдиву інформацію. Цей факт є надзвичайно вагомим: він свідчить про те, що навіть в умовах гострого стресу та розмиття загальних моральних меж, базовий рівень правосвідомості та відповідальності перед державними інституціями у більшості громадян зберігається (або ж спрацьовує стримуючий фактор страху перед юридичними наслідками обману офіційних осіб).

Водночас не можна ігнорувати той факт, що майже третина опитаних має безпосередній досвід трансляції неправди у спілкуванні з представниками влади: 22,5% свідомо спотворювали факти заради безпеки, а ще 10,0% – для уникнення бюрократичних ускладнень. Разом із тими, хто ухилився від відповіді (10,0%, що у психодіагностиці часто є маркером приховування соціально небажаної поведінки), це формує значну групу ризику.

Аналізуючи морально-етичний вимір нещирості в екстремальних умовах, особливу увагу було приділено ставленню респондентів до надання викривленої інформації в умовах окупації як до способу самозбереження (Таблиця 3.2.9).

Таблиця 3.2.9. Ставлення до надання викривленої інформації в умовах окупації (спосіб самозбереження) (n=120)

Варіант відповіді	n	%
Виправдана стратегія виживання	45	37,5%
Не було такого досвіду	30	25,0%
Не маю сформованої думки	17	14,2%
Складний моральний компроміс	16	13,3%
Форма громадянського спротиву	8	6,7
Неприйнятним за будь-яких обставин	4	3,3%
Всього	120	100%

Дані таблиці наочно ілюструють феномен трансформації моральних норм під впливом екзистенційної загрози. Відносна більшість опитаних (37,5%) розглядає приховування правди або її спотворення в умовах окупації як абсолютно виправдану стратегію виживання. Більше того, 6,7% респондентів наділяють нещирість проактивним, патріотичним сенсом, сприймаючи її як форму громадянського спротиву ворогу. Таким чином, сумарно 44,2% учасників повністю легітимізують брехню у взаємодії з окупаційною владою.

Для 13,3% респондентів така поведінка залишається складним моральним компромісом. Цей показник свідчить про наявність інтенсивного внутрішнього етичного конфлікту: людина змушена порушувати глибоко засвоєні соціальні норми (бути чесною) заради інстинкту самозбереження, що може призводити до подальшого психологічного дискомфорту.

Надзвичайно показовим для дослідження феномену брехні є той факт, що лише абсолютна меншість – 3,3% опитаних, продовжує вважати приховування

правди неприйнятним за будь-яких обставин. Це емпірично доводить базову гіпотезу нашого дослідження: в умовах безпосередньої загрози життю та свободі категоричний імператив безумовної чесності втрачає свою регулятивну силу.

Значна частка тих, хто обрав варіанти «не було такого досвіду» (25,0%) та «не маю сформованої думки» (14,2%), логічно корелює із загальною географією вибірки, адже близько половини респондентів не перебували в окупації та не стикалися з подібними радикальними моральними дилемами.

Для більш глибокого розуміння морально-етичних трансформацій було досліджено ставлення респондентів до свідомого перебільшення обставин з метою отримання соціальних пільг або статусу ВПО. Розподіл відповідей наведено у Таблиці 3.2.10.

Таблиця 3.2.10. Сприйняття випадків свідомого перебільшення обставин для отримання соціальних пільг чи статусу ВПО (n=120)

Варіант відповіді	n	Частка (%)
Нейтрально (це зона контролю державних органів)	50	41,7%
Різко негативно (це несправедливість щодо тих, хто дійсно потребує)	38	31,7%
З розумінням (кожен намагається вижити в складних умовах)	32	26,7%
Всього	120	100%

Як свідчать отримані дані, у суспільстві відсутня єдина консолідована думка щодо «меркантильної» неправди, однак спостерігається чітко виражений феномен перенесення (дифузії) відповідальності.

Відносна більшість опитаних (41,7%) обрала нейтральну позицію, покладаючи відповідальність за виявлення брехні виключно на державні контролюючі органи. З психологічної точки зору такий вибір є захисним механізмом: зіткнувшись із неоднозначною моральною дилемою в умовах

загального стресу, особистість уникає ролі судді, делегуючи функцію етичного та правового арбітражу інституціям. Це дозволяє уникнути когнітивного дисонансу між емпатією до співгромадян та прагненням до законності.

Другою за чисельністю групою (31,7%) є ті, хто ставиться до таких дій різко негативно, вбачаючи у цьому соціальну несправедливість щодо осіб, які дійсно потребують допомоги. Цей показник підтверджує, що попри загальну толерантність до брехні заради фізичного виживання, свідоме шахрайство з метою збагачення продовжує засуджуватися третиною суспільства. Водночас 26,7% респондентів ставляться до маніпуляцій зі статусом ВПО з розумінням, виправдовуючи це намаганням вижити у складних умовах. Наявність цієї групи ще раз підкреслює розмивання етичних меж: для понад чверті опитаних будь-які способи адаптації (навіть протиправні) стають соціально прийнятними на тлі загальної кризи.

Окремим аспектом дослідження стало вивчення ставлення респондентів до так званої «просоціальної маніпуляції» є використання емоційного тиску або свідомого перебільшення загрози задля порятунку близьких людей (наприклад, щоб переконати їх евакуюватися з небезпечної зони). Результати розподілу відповідей наведено у Таблиці 3.2.11.

Таблиця 3.2.11. Використання емоційного впливу або перебільшення загрози щодо близьких заради їхньої безпеки (n=120)

Варіант відповіді	n	Частка (%)
Не було подібних ситуацій	44	36,7%
Так, неодноразово, і я вважаю це виправданим	33	27,5%
Ні, я використовував/ла виключно прямі аргументи	30	25,0%
Так, але я відчував/ла через це етичний дискомфорт	13	10,8%
Всього	120	100%

Отримані дані наочно ілюструють, як інстинкт захисту близьких здатний нівелювати комунікативні етичні бар'єри. Якщо виключити з аналізу 36,7% респондентів, які об'єктивно не стикалися з подібними критичними ситуаціями, ми побачимо, що маніпулятивний вплив стає повноцінною комунікативною стратегією. Сумарно 38,3% опитаних зізналися, що вдавались до свідомого перебільшення загрози або емоційного тиску на рідних заради їхнього ж порятунку. При цьому більшість із тих, хто використовував цей механізм (27,5% від загальної вибірки), вважають такі дії абсолютно виправданими і робили це неодноразово. Лише 10,8% відчували через це етичний дискомфорт, усвідомлюючи, що порушують принцип щирості у стосунках із найріднішими. Натомість чверть вибірки (25,0%) зберегла принциповість і намагалася переконати близьких, використовуючи виключно прямі, раціональні аргументи без спотворення фактів.

Цей розподіл підтверджує важливу для юридичної психології тезу – в екстремальних умовах маніпуляція дещо втрачає свій класичний деструктивний характер. Коли раціональні доводи перестають працювати (через заперечення небезпеки чи гострий стрес у рідних), особа свідомо обирає нещирість як інструмент турботи та порятунку життів (Табл.3.2.12).

Таблиця 3.2.12. Суб'єктивна оцінка глобального ставлення до брехні

Варіант відповіді	n	Частка (%)
Ні, мої принципи залишилися незмінними, межа чітка	42	35,0%
Важко визначитися	26	21,7%
Я став/ла жорсткіше ставитися до будь-яких проявів нещирості	24	20,0%
Так, я став/ла більш толерантним/ою до брехні заради виживання, межа розмилася	19	15,8%

Так, межа розмилася, і це мене турбує	9	7,5%
Всього	120	100%

Отримані результати демонструють виражену психологічну поляризацію вибірки, що є типовим наслідком колективної травматизації. З одного боку, ми спостерігаємо категоризацію моралі. Так, 35,0% опитаних зазначили, що їхні принципи залишилися абсолютно незмінними. Водночас 20,0% стали ставитися до будь-яких проявів нещирості ще жорсткіше. З іншого боку, спостерігається моральна флексибільність. Сумарно 23,3% респондентів визнали, що межа між захистом і маніпуляцією для них розмилася: 15,8% стали більш толерантними до брехні заради виживання, а 7,5% усвідомлюють це розмиття і відчують через нього внутрішню тривогу. Окремої уваги заслуговує група респондентів (21,7%), яким було важко визначитися із відповіддю. У цьому сенсі як зразок ставлення владних структур до медичних працівників є таблиця 3.2.13.

Таблиця 3.2.13. Механізми ІПСО та їх когнітивно-правові наслідки в умовах воєнного стану в Україні

Механізм ІПСО	Операційний принцип	Мішені впливу з опором на когнітивну вразливість особи	Приклади
Фреймінг (frame setting)	Подача реальних фактів у вигідному контексті, що змінює їх сприйняття.	Когнітивна упередженість підтвердження; система «Система 1»	Продовження набору до КМФК = прихована мобілізація медичних працівників

Механізм ІІСО	Операційний принцип	Мішені впливу з опором на когнітивну вразливість особи	Приклади
Генерація взаємосуперечливих наративів	Одночасне поширення кількох несумісних версій події для паралізації критичного мислення.	Перевантаження когнітивних ресурсів; ефект «туману невизначеності».	Множинні версії катастрофи МН17 з боку рф; розстріл машин швидкої допомоги з боку рф, попри їх яскраве маркування
Ефект камери ехо (echo chamber)	Алгоритмічна гомофілія соцмереж посилює тільки ті повідомлення, що відповідають наявним переконанням.	Підтвердження упередженості, соціальний доказ (Чалдіні) [47].	84% опитаних вибірки учнівської молоді КМФК назвали соцмережі/Telegram головним джерелом дезінформації.
Апеляція до страху і гніву	Емоційні тригери страху/обурення блокують раціональну обробку і	Реактивне мислення, тунельна увага під хронічним стресом.	Деморалізуючий чинник: «колосальні втрати» працівників

Механізм ІІСО	Операційний принцип	Мішені впливу з опором на когнітивну вразливість особи	Приклади
	підвищують вірусність повідомлень.		тактичної медицини на фронті та імморальність українських госпітальєрів
Делегітимація джерел	Системна дискредитація авторитетних інституцій для розмивання поняття «довіреного джерела».	Ерозія базової довіри; когнітивна відкритість до альтернативних «джерел».	Після 2022 р. – 35,3% опитаних вибірки стали суворо вибірковими у довірі до ЗМІ.
Персоналізована мікротаргетинг	Використання психометричних профілів для адресної подачі маніпулятивних повідомлень (MnE-технології).	Експлуатація індивідуальних когнітивних вразливостей конкретної особи.	Цільова дезінформація для осіб, що розшукують родичів на ТОТ.

Підсумовуючи результати авторського емпіричного дослідження (n=120), можна констатувати, що в умовах хронічного воєнного стресу та екзистенційної загрози феномен приховування правди зазнає суттєвої психологічної та морально-етичної трансформації. Дослідження виявило складний парадокс. З одного боку, фіксується масштабна криза довіри до державних органів (толерування маніпуляцій зі статусом ВПО). З іншого боку, базові ціннісні орієнтири особистості зберігаються: більшість громадян продовжує декларувати чесність у прямій взаємодії з офіційними особами.

3.3. Психологічний профіль особистості в ситуаціях правової невизначеності та екстремального інформаційного тиску

Завершальним етапом емпіричного дослідження став крос-секційний аналіз, мета якого полягала у побудові інтегрованого психологічного профілю учасників освітнього процесу. Методологічна логіка крос-секційного аналізу будується на тому, що жодна з використаних методик окремо не здатна повністю охопити досліджуваний феномен. ЕРІ фіксує стабільні нейрофізіологічні властивості особистості; ТКІ – поведінкові патерни в ситуаціях зіткнення інтересів; тест гніву – актуальний рівень емоційної реактивності як динамічний показник, що відображає вплив хронічного стресу воєнного часу. Зіставлення цих трьох рівнів аналізу дозволяє виявити внутрішню узгодженість або суперечність між темпераментними, поведінковими та емоційними характеристиками вибірки.

Використавши методику діагностики частоти виникнення гніву онлайн-платформи pleso [36] для дослідження емоційної регуляції респондентів та виявлення прихованої агресії, ми змогли надати характеристику зв'язку між досвідом перебування в умовах війни або окупації та емоціями учнівської молоді. Повні індивідуальні показники по кожному респонденту спеціальностей

«Сестринська справа» та «Лікувальна справа» діагностики частоти виникнення гніву надано в Додатку 3. Результати наведено у Таблиці 3.3.1.

Таблиця 3.3.1. Порівняльний розподіл рівнів гніву у досліджуваних групах (n=50)

Рівень гніву	СС n	СС %	ЛС n	ЛС %	Загалом n	Загалом %
Низький (≤ 20)	14	56,0%	17	68,0%	31	62,0%
Середній (21-29)	10	40,0%	8	32,0%	18	36,0%
Високий (30+)	1	4,0%	0	0,0%	1	2,0%
Середнє значення (M)	20,1		18,0		19,1	

Порівняльний аналіз підгруп виявив помітну різницю: у групі «Лікувальна справа» середнє значення становить $M=18,0$, тоді як у групі «Сестринська справа» – $M=20,1$. У підгрупі «Сестринська справа» зафіксовано єдиний випадок високого рівня (30 балів, 4,0%), тоді як у «Лікувальній справі» таких випадків не виявлено. Ця закономірність узгоджується з результатами ТКІ: вища частка стратегій уникнення та пристосування у медичних сестер (26,0% та 12,0% відповідно) формує умови для накопичення невідреагованого емоційного напруження, тоді як фельдшери, демонструючи вищу орієнтацію на співпрацю (26,0%), мають більше можливостей для конструктивного розрядження напруги через відкриту комунікацію.

У Таблиці 3.3.2 систематизовано характерні поєднання показників, що найчастіше зустрічаються у вибірці.

Таблиця 3.3.2. Типові профільні поєднання за результатами ЕРІ, ТКІ та тесту гніву

Профільне поєднання	Частота у вибірці(n =50)	Психологічна характеристика	Ймовірна стратегія нещирості
Холерик (EPI) + Уникнення/Суперництво (TKI) + Середній гнів	6-7 осіб	Висока емоційна нестабільність поєднується з поведінковою імпульсивністю; гнів накопичується і проривається ситуативно	Активна захисна брехня під тиском; непослідовність свідчень через емоційне реагування
Меланхолік (EPI) + Уникнення/Пристосування (TKI) + Низький гнів	8-9 осіб	Тривожність з витісненою агресією; поведінкова пасивність маскує внутрішню напруженість	Замовчування, дистанціювання, пасивна захисна брехня
Флегматик (EPI) + Компроміс (TKI) + Низький гнів	5-6 осіб	Стабільність і обдуманість; нижча вразливість до маніпулятивного тиску	Мінімальна схильність до нещирості; часткове замовчування при загрозі стабільності
Холерик (EPI) +	5-6 осіб	Висока активність з	Ситуативна

Профільне поєднання	Частота у вибірці(n =50)	Психологічна характеристика	Ймовірна стратегія нещирості
Компроміс/Співпраця (ТКІ) + Низький-середній гнів		контрольованою емоційністю; здатність до конструктивного діалогу	маніпуляція як інструмент збереження стосунків

Примітка. Частоти є розрахунковими на основі розподілу типів темпераменту та стратегій конфліктної поведінки; точне співставлення на рівні індивідуальних пар неможливе через анонімний характер збору даних.

Найбільш поширеним у вибірці є поєднання меланхолічного типу темпераменту зі стратегією уникнення та низьким рівнем гніву. Цей профіль є показовим з погляду юридичної психології: особа з таким поєднанням характеристик не демонструватиме зовнішніх маркерів неправди (агресії, метушливості, вегетативних реакцій), однак систематично вдаватиметься до замовчування та неповного розкриття інформації.

Було проведено зіставлення психодіагностичних даних з результатами авторського опитування, що дозволило встановити психологічний профіль здобувачів. Встановлений психологічний профіль вибірки набуває додаткового змісту при зіставленні з даними авторського опитування (n=120) (таблиці 3.3.3).

Таблиця 3.3.3. Зіставлення індивідуально-психологічних профілів

Показник (психо діагностика, n =50)	Відповідний показник (опитування, n=120)	Змістовий зв'язок
27,0% – стратегія уникнення (ТКІ)	69,2% – мали досвід захисної брехні	Уникнення як поведінковий патерн корелює з реальною

Показник (психо діагностика, n =50)	Відповідний показник (опитування, n=120)	Змістовий зв'язок
		практикою приховування правди в екстремальних умовах
64,0% – холерики та меланхоліки з підвищеним нейротизмом (EPI)	57,5% – відчуття більшої частоти неправди після 24.02.2022	Підвищена емоційна реактивність вибірки пов'язана з загостреним сприйняттям інформаційної недостовірності
38,0% – знижена шкала L (EPI), можлива надмірна відкритість	35,0% – принципи залишилися незмінними, межа чітка	Частина вибірки зберігає стійкі моральні орієнтири попри умови хронічного стресу
Середній гнів M=19,1; 36,0% – середній рівень	13,3% – захисна брехня як складний моральний компроміс	Помірний рівень гніву корелює із внутрішнім етичним конфліктом при використанні нещирості

Наведені дані дозволяють зробити важливе узагальнення: переважання нейротичних типів темпераменту, висока частка стратегій уникнення та пристосування, помірний рівень гніву з тенденцією до витіснення.

Верифікація гіпотез дослідження.

Гіпотеза 1 отримала підтвердження на рівні авторського опитування: 44,2% респондентів, які мали досвід перебування на тимчасово окупованих територіях, повністю легітимізують нещирість у взаємодії з окупаційною владою.

Гіпотеза 2. Вибірка не дозволяє верифікувати цю гіпотезу безпосередньо через анонімний характер збору даних, однак загальна структура особистісних

профілів вибірки – переважання нейротичних типів з пасивними стратегіями конфліктного реагування є сумісною з цією гіпотезою.

Гіпотеза 3 отримала теоретичне підтвердження: 28,0% підгрупи «Лікувальна справа» та 20,0% – «Сестринська справа» демонструють підвищений нейротизм ($n > 16$), що є предиктором підвищеної тривожності та готовності до використання нещирості як копінг-механізму.

Гіпотеза 4 отримала найбільш переконливе емпіричне підтвердження. Стратегія уникнення є другою за поширеністю у сукупній вибірці (27,0%), і її поєднання з нейротичним (меланхолічним) профілем за ЕРІ та низьким рівнем гніву утворює типовий профіль особи, схильної до пасивної захисної нещирості через замовчування та неповне розкриття інформації.

Висновки до розділу 3 та практичні рекомендації

Вибірка є репрезентативною для умов воєнного часу: 50,8% респондентів мали безпосередній досвід перебування на тимчасово окупованих територіях, 70,8% – досвід вимушеного переміщення. Результати дослідження дозволили виявити ключові чинники когнітивної вразливості до маніпуляцій та ІПСО: це соціальні мережі та Telegram-канали. Крос-секційний аналіз підтвердив, що найбільш поширений профіль вибірки – поєднання меланхолічного темпераменту, стратегії уникнення та низького рівня гніву – є водночас найскладнішим для верифікації у ході слідчих дій, оскільки особа з таким профілем не демонструє класичних зовнішніх маркерів неправди.

Рекомендації для учасників освітнього процесу медичних закладів. Для підвищення стійкості до ІПСО усім учасникам освітнього процесу рекомендується дотримуватися принципу критичного ставлення до цифрового простору й інформаційної гігієни.

Рекомендації для психологів, що працюють з особами з досвідом окупації та переміщення. допомогати особі усвідомити, що ситуативне використання захисної неправди в умовах екзистенційної загрози не є показником її моральної деградації.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена психологічному аналізу брехні як поведінковому явищу та має такі висновки.

1. Теоретичний аналіз феномену брехні у науковій літературі засвідчив, що неправда є багаторівневим когнітивно-поведінковим феноменом, який не зводиться до простої дихотомії «правда – неправда». Сучасна психологія виокремлює захисну брехню, маніпулятивну брехню та самообман як якісно відмінні форми нещирості з різними мотиваційними структурами, нейробіологічними механізмами та морально-правовими наслідками. В умовах збройної агресії проти України захисна неправда набула якісно нового виміру, перетворившись на адаптивну стратегію виживання, легітимність якої визначається не юридичними нормами, а екзистенційним контекстом окупації.

2. Юридично-психологічний аналіз механізмів захисної неправди в екстремальних умовах виявив суттєву колізію між чинним законодавством і психологічною реальністю поведінки осіб. Встановлено, що в умовах воєнного стану традиційна правова класифікація неправдивих свідчень потребує розширення за рахунок категорії «захисна неправда в умовах загрози життю» – показань, що свідомо коригуються в умовах реальної загрози і не є проявом злочинного умислу. Окремо проаналізовано феномен травматичної реконфігурації пам'яті як нейробіологічного механізму, що принципово відрізняє «неправдиві» свідчення особи з ПТСР від умисної брехні.

3. Розроблена та реалізована програма емпіричного дослідження включає комплекс психодіагностичних методик (n=50): опитувальник Г. Айзенка (EPI), методику К. Томаса – Р. Кілмана (TKI), тест частоти виникнення гніву та авторське анонімне опитування (n=120). Емпіричне дослідження ставлення до неправди підтвердило гіпотезу про трансформацію моральних норм під впливом екзистенційної загрози. Встановлено, що 69,2% респондентів мали досвід вимушеної захисної брехні, з них 32,5% – виключно в умовах окупації або

активних бойових дій. Загалом 44,2% учасників повністю легітимізують нещирість у взаємодії з окупаційною владою, розглядаючи її як виправдану стратегію виживання (37,5%) або форму громадянського спротиву (6,7%). Водночас зафіксовано психологічну поляризацію вибірки: 35,0% респондентів зберегли незмінні моральні принципи, а 20,0% стали жорсткіше ставитися до будь-яких проявів нещирості, що свідчить про гіперморалізацію як захисний когнітивний механізм повернення відчуття контролю.

4. Аналіз впливу індивідуально-психологічних чинників – темпераменту та стратегій конфліктної поведінки на схильність до неправди засвідчив, що індивідуально-психологічні характеристики є значущими предикторами форм нещирої поведінки. У вибірці переважають холеричний (34,0%) та меланхолічний (30,0%) типи темпераменту, що у поєднанні з домінуванням пасивних стратегій конфліктного реагування (компроміс – 29,7%, уникнення – 27,0%) визначає характерний для середовища фахової передвищої медичної освіти особистісний профіль майбутніх медичних сестер і фельдшерів: схильність до замовчування та неповного розкриття інформації як основної форми захисної нещирості.

5. Розроблено практичні рекомендації, адресовані трьом цільовим групам. Для учасників освітнього процесу медичних закладів – розвиток навичок розпізнавання власних патернів замовчування, практики «паузи перед відповіддю» та критичного ставлення до цифрового інформаційного простору. Для фахівців юридичної психології та правоохоронної практики – запровадження диференційованого підходу до оцінки достовірності свідчень осіб з досвідом окупації, психологічне інтерв'ю для виявлення ознак ПТСР, урахування типологічного профілю особи при плануванні слідчих дій. Для психологів, що працюють з особами з досвідом переміщення та окупації, – нормалізація адаптивних реакцій та психоедукація. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка розгорнутої корекційно-розвивальної програми на основі сформульованих практичних рекомендацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bandura A. Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves. New York: Worth Publishers, 2016. 446 p.
2. DePaulo B. M., Kashy D. A., Kirkendol S. E., Wyer M. M., Epstein J. A. Lying in everyday life. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996. Vol. 70, №5. P. 979-995.
3. Ekman P. Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriage. New York: W. W. Norton & Company, 2012. 320 p.
4. Engineering Belief: How Rhetorical Structure Activates Cognitive Bias in Propaganda and Disinformation. Media Psychology Research Center. URL: <https://mprcenter.org/review/engineering-belief/> (дата звернення: 20.05.2026).
5. Kurapov A., Pavlenko V., Drozdov A., Korchakova N., Pavlova I. Impact of war on Ukrainian university students and personnel: repeated cross-sectional study. *Journal of Loss and Trauma*. 2024. P. 1-17. DOI: 10.1080/15325024.2024.2433990
6. Personality Traits Associated with Various Forms of Lying / C. L. Hart et al. *Psychological Studies*. 2020. Vol. 65, no. 3. P. 239–246. URL: <https://doi.org/10.1007/s12646-020-00563-x> (дата звернення: 24.05.2026).
7. Routine blood test biomarkers spot hidden effects of PTSD throughout the body. Earth.com. URL: <https://www.earth.com/news/routine-blood-test-biomarkers-spot-hidden-effects-of-ptsd-throughout-the-body/> (date of access: 27.05.2026).
8. The Emergence of Cognitive Intelligence (COGInT) as a new Military Intelligence Collection Discipline. Taylor & Francis. 2025. DOI: 10.1080/08850607.2025.2571497
9. The Evolutionary Psychology of War: Offense and Defense in the Adapted Mind. PMC. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10367470> / (дата звернення: 20.05.2026).

10. Trivers R. The Folly of Fools: The Logic of Deceit and Self-Deception in Human Life. New York: Basic Books, 2011. 338 p.
11. Vrij A. Deception and Truth Detection When Analyzing nonverbal and Verbal Cues. *Applied Cognitive Psychology*. 2019. Vol. 33, №2. P. 160-167. DOI: 10.1002/acp.3457
12. War for the Truth: Anatomy and Defense Against Russian Disinformation. IEEE. 2026. URL: <https://www.defensa.gob.es/documents/2073105/3095923/IEEE-2026-desinformation-russia-opinion26.pdf>
13. Why do intelligent people hold on to false beliefs? Propastop. 2026. URL: <https://www.propastop.org/en/2026/05/15/why-do-intelligent-people-hold-on-to-false-beliefs/> (дата звернення: 20.05.2026).
14. Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М. Й. Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.
15. Бандурка О. М., Тимченко О. В. Юридична психологія. Харків: ХНУВС, 2020. 380 с.
16. Богучарова О. І. Методичні аспекти підготовки судових експертів (психологів і спеціалістів-криміналістів) до професійної діяльності в умовах застосування складних судово-експертних технологій. *Distance Education in Ukraine: Innovative, normative-Legal, Pedagogical Aspects*. 2023. №3. С. 112-121. URL: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17770> (дата звернення: 23.05.2026).
17. Бондаренко О. Г., Янченко В. С. Актуальність профайлінгу як інструменту вивчення злочинної поведінки. *Європейський правничий часопис*. 2025. С. 146-152. URL: [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(print\).9.2025.146-152](https://doi.org/10.36919/3041-1149(print).9.2025.146-152) (дата звернення: 24.05.2026).

18. Визначення темпераменту за методом Айзенка – Онлайн тест | Online Test Pad. Online Test Pad. URL: <https://onlinetestpad.com/ua/testview/1809511-viznachennya-temperamentu-za-metodom-ajzenka> (дата звернення: 24.05.2026).
19. Волкова Ю.М. Тактика проведення спеціальних бесід, передбачених методикою виявлення прихованої інформації, під час розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, статевої свободи та статевої недоторканості. Юридичний науковий електронний журнал. 2026. №2. С. 287-291., URL: https://www.lsej.org.ua/2_2026/66.pdf (дата звернення: 24.05.2026).
20. Вплив війни на психологічний стан вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб. Психологічний журнал. 2025. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2025/17.pdf (дата звернення: 20.05.2026).
21. Горбулін В. П. Хроніки передбачень: 2006-2017 / В. П. Горбулін, худож.-оформлювач В. М. Карасик. – Харків: Фоліо, 2017. – 255 с. ISBn 978-966-03-7938-1. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-09/fragmentu-48aa3.pdf>
22. Горбулін В., Литвиненко О. Національна безпека. Порядок денний для України. 2-ге вид. Київ: Стилос, 2016. 128 с.
23. Дьякова Ю. В., Літвінова І. Ф. Використання неінструментальних методів детекції брехні оперативними працівниками органів оперативно-розшукової діяльності. Юридичний вісник. 2023. Т. 3. С. 208-214. (дата звернення: 24.05.2026).
24. Землянська, О. В. Питання судово-психологічної експертизи / Олена Володимирівна Землянська // Бочаровські читання: матеріали наук.-практ. конф. [з міжнар. участю], присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (м. Харків, 18 берез. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – С. 177-180. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9374b93d-1897-4762-9574-57d46162de29/content>

25. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналіт. доп. / за заг. ред. А. Баровської – К.: НІСД, 2016. – 109 с., URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-06/inform_vukluku.pdf (дата звернення: 20.05.2026).

26. Колісник О.Л., Плохута І.С., Третяк С.Д. Соціально-психологічні та феноменологічні аспекти дослідження проблеми дезінформації у міжособистісному спілкуванні. Вісник Національного університету оборони України 1 (59) /2021. С.121-130. DOI: 10.33099/2617-6858 – 21 – 59 – 1 – 121-130

27. Коллі-Шамне А. В. Ковальова Н. В. Психологічні ідентифікатори та мотивація брехні в дитячому та підлітковому віці. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2022. № 12. С. 23-35.

28. Комплексні вимірювальні інструменти в соціологічних дослідженнях: розроблення, адаптація, обґрунтування достовірності [Є. Головаха, С. Дембіцький, Н. Паніна та ін.]; за наук. ред. Є. Головахи та С. Дембіцького. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. – 405 с. ISBN-978-966-02-9994-8, URL: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/kompleksni_vymiryuvalni_instrumenty_v_sociologichnyh_doslidzhennyah.pdf (дата звернення: 24.05.2026).

29. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.05.2026).

30. Коцюра М.В. Опитувальник «Психологічні механізми приховування правди та впливу в екстремальних умовах». Google Docs. URL: <https://forms.gle/WFDdnWRGCLxYBM5o8> (дата звернення: 20.05.2026).

31. Кримінальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.05.2026).

32. Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.05.2026).

33. Курапов А. О. Психологія воєнної травми та адаптивних стратегій. Київ: Університетська книга, 2023. 220 с.
34. Мотлях О. І. Передтестова бесіда експерта-поліграфолога з підекспертним як основа для фахового проведення психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа / О. І. Мотлях, А. О. Тодосієнко. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. №1. С. 153-158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnau_2015_1_31
35. Мотлях О. І., Тодосієнко А. О. Допустимість використання у доказуванні фактичних даних, які були отримані за допомогою поліграфа. Юридичний вісник. 2014. №3 (32). С. 140-144.
36. Наскільки часто ти відчуваєш гнів | Психологічний тест. Психолог та психотерапевт онлайн в Україні | URL: <https://pleso.me/ua/tests/how-often-do-you-feel-anger> (дата звернення: 20.05.2026).
37. Непомняца Д. В. Вплив війни на емоційний стан та ментальне здоров'я особистості. Ментальне здоров'я. 2025. № 4. С. 132-135. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-4.21> (дата звернення: 18.05.2026).
38. Опитувальник Томаса-Кілманна: типи поведінки у конфлікті. URL: https://www.eztests.xyz/tests/social_thomas/#google_vignette (дата звернення: 20.05.2026).
39. Особистісний опитувальник Айзенка ЕРІ. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_eysenck/#google_vignette (дата звернення: 20.05.2026).
40. Павленко В. М., Меньяйло Н. М. Рівень тривожності та особливості соціально-психологічної адаптації у внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2024. 57 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/items/0498b133-beae-4dfe-9b7c-7707ca5d1d86> (дата звернення: 17.05.2026).

41. Причини брехні та психологічні реалії прагнення до чесності. 2026. URL: <https://indigodergisi.com/uk/2026/02> (дата звернення: 20.05.2026).
42. Психологічне благополуччя українців під час повномасштабної війни. DSpace Repository: Home. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/353ebbf7-9b0c-4f44-8f2c-520eae8c5f27> (дата звернення: 16.05.2026).
43. Психологічні ідентифікатори та мотивація брехні в дитячому та підлітковому віці. Науковий журнал КДПУ. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/article/download/5732/5251/9467> (дата звернення: 20.05.2026).
44. Психологічні особливості людей, схильних до маніпуляцій. URL: <https://ir.duan.edu.ua/items/7d86f3b8-b427-48bb-98ac-221f583d34c6> (дата звернення: 20.05.2026).
45. Цільмак О. М. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Одеса: Фенікс, 2018. 248 с.
46. Цільмак О. М., Албул С. В. Основи профайлінгу: навчальний посібник. Одеса: Юридична література, 2023. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi84/0063564.pdf>
47. Чалдіні Р. Психологія впливу. Київ: Наш формат, 2021. 368 с.
48. Час дорослішання. Негайно припиніть «ІПСОкати» в соцмережах! Детектор медіа. 2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/201474/2022-08-01> (дата звернення: 20.05.2026).
49. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності. Харків: Право, 2016. 160 с.
50. Шепітько В. Ю., Білоус В. В. Психологія допиту. Харків: Право, 2020. 192 с.
51. Що приховує брехня: таємниці психології обману – Engage. URL: <https://engage.org.ua/shho-pryhovuye-brehnya-tayemnyczy-psyhologiyi-obmanu/> (дата звернення: 17.05.2026).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця 1.1. Порівняльна характеристика теоретичних підходів до вивчення брехні

Підхід / Представники	Ключові положення	Вклад у розуміння брехні	Обмеження / Критика
Класичний психологічний (Пол Екман) [3]	Брехня = інтенціональність + відсутність консенсусу + прихованість акту. Теорія мікровиразів.	Золотий стандарт криміналістичного профайлінгу; застосовується у слідчій практиці.	Критика надмірної впевненості у точності розпізнавання; «ефект Отелло».
Еволюційний (Роберт Тріверс) [10]	Брехня як адаптивна компетентність, що виникла в ході природного відбору для регуляції соціальних ресурсів.	Обґрунтовує просоціальну та захисну брехню як еволюційно закріплені стратегії.	Не враховує морально- правовий вимір; вразливий до натуралістичної хибки.
Нейропсихологічний підхід та когнітивне навантаження (Олдерт Фрай та ін.) [11]	Свідомий контроль над брехнею потребує залучення	Пояснює фізіологічні маркери обману; основа поліграфічної та	Культурна та ситуаційна варіативність знижує прогностичну

Підхід / Представники	Ключові положення	Вклад у розуміння брехні	Обмеження / Критика
	префронтальної кори; брехуни демонструють вищу когнітивну виснаженість.	профайлінгової практики.	точність.
Соціально- когнітивний (Ірвінг Гофман, Белла Де Пауло) [2]	Брехня як комунікативна стратегія самопрезентації; людина бреше у 1-2 з 10 соціальних контактів.	Нормалізує щоденну «білу брехню»; пояснює соціально- регуляторні функції обману.	Розмиває межу між нормою та патологією; ускладнює правову кваліфікацію.
Моральної дезадаптації (Альберт Бандура) [1]	Когнітивні механізми (моральне виправдання, евфемізація, дифузія відповідальності) дозволяють відокремити самооцінку від проблематичних	Пояснює «ситуативну переоцінку брехні» в умовах окупації; основа для роботи з моральною травмою.	Потребує емпіричної верифікації на вибірках з досвідом воєнної травми.

Підхід / Представники	Ключові положення	Вклад у розуміння брехні	Обмеження / Критика
	дій.		
Просоціальної брехні (Емма Левін, Моріс Швейцер Кан Лі, Вікторія Талвар та ін.) [8, 9, 12]	«Брехня заради виживання» та захисна брехня мають адаптивний характер і морально легітимні в ситуаціях примусу.	Безпосередньо релевантний для аналізу поведінки в окупації; обґрунтовує юридичний перегляд оцінки свідчень.	Ризик надмірно широкої легітимізації брехні; потребує чітких критеріїв розмежування.

ДОДАТОК А

Таблиця 1.2. Порівняльна характеристика мотиваційних профілів захисної та маніпулятивної брехні в умовах стресу

Параметр аналізу	Захисна брехня та самообман	Маніпулятивна поведінка (макіавеллізм)
Ключова мотивація	Збереження фізичного життя, психічної цілісності, уникнення покарання або болю.	Здобуття влади, ресурсу, домінування, задоволення від експлуатації інших.
Емоційне підґрунтя	Страх, тривога, відчай, когнітивний дисонанс, шок.	Холоднокровність, зверхність, прихована параноя, дофамінова стимуляція домінування.
Нейробіологічний маркер	Виснаження префронтальної кори через постійне утримання ілюзії або страху викриття.	Використання системи винагород при успішному домінуванні (дофамінове підкріплення).
Прояв в екстремальних умовах (війна, окупація)	Приховування ідентичності, конформізм задля виживання, заперечення травми (ПТСР).	Колабораціонізм, шахрайство з гуманітарною допомогою, психологічний тиск та залякування
Наслідки для особистості	Ризик затяжної дезадаптації, втрата	Формування патологічного нарцисизму, руйнація

Параметр аналізу	Захисна брехня та самообман	Маніпулятивна поведінка (макіавеллізм)
	ідентичності, психосоматичні розлади, депресія.	соціальних зв'язків, генералізована недовіра до оточуючих
Морально- правова оцінка	Ситуативно виправдана; «переоцінка брехні» в умовах воєнного стану.	Кримінально переслідувана; основа маніпулятивних систем і ІПСО.

ДОДАТОК Б

**Особистісний опитувальник Айзенка EPI (Eysenck Personality Inventory)
опублікований у 1963 році Гансом Айзенком і спрямований на діагностику
особистості та характеристик темпераменту.**

Ганс Айзенк, проаналізувавши матеріали обстеження 700 солдатів-невротиків, дійшов висновку, що всю сукупність рис, що описують людину, можна представити за допомогою 2 головних факторів: екстраверсії (інтроверсії) і невротизму.

Перший із цих факторів біполярний і представляє характеристику індивідуально-психологічного складу людини, крайні полюси якої відповідають орієнтації особистості або на світ зовнішніх об'єктів (екстраверсія), або на суб'єктивний внутрішній світ (інтроверсія). Вважають, що екстравертам властиві товариськість, імпульсивність, гнучкість поведінки, велика ініціативність (але мала наполегливість) і висока соціальна пристосовність. Інтровертам ж, навпаки, притаманні замкнутість, соціальна пасивність (при досить великій наполегливості), схильність до самоаналізу та труднощі соціальної адаптації.

Другий фактор – невротизм (або нейротизм) – описує деяку властивість, що характеризує людину з боку емоційної стійкості, тривожності, рівня самоповаги та можливих вегетативних розладів. Фактор цей також біполярний і утворює шкалу, на одному полюсі якої знаходяться люди, що характеризуються надзвичайною стійкістю, зрілістю та прекрасною адаптованістю, а на іншому – надзвичайно знервований, нестійкий та погано адаптований тип. Більшість людей розташовуються між цими полюсами, ближче до середини.

Питання

1. Чи часто ви відчуваєте потяг до нових вражень, до того щоб відволіктися, відчувати сильні відчуття?
 - а) так
 - б) ні
2. Чи часто ви відчуваєте, що потребуєте друзів, які можуть вас зрозуміти, підбадьорити чи поспівчувати?
 - а) так
 - б) ні
3. Чи вважаєте ви себе безтурботною людиною?
 - а) так
 - б) ні
4. Чи важко вам відмовлятися від своїх намірів?
 - а) так
 - б) ні
5. Чи обмірковуєте ви свої справи не поспішаючи і волієте зачекати, перш ніж діяти?
 - а) так
 - б) ні
6. Чи завжди ви стримуєте свої обіцянки, навіть якщо це вам не вигідно?
 - а) так
 - б) ні
7. Чи часто у вас бувають спади та підйоми настрою?
 - а) так
 - б) ні
8. Чи швидко ви зазвичай дієте і говорите, чи не витрачаєте багато часу на обмірковування?

а) так

б) ні

9. Чи виникало у вас колись почуття, що ви нещасні, хоча жодної серйозної причини для цього не було?

а) так

б) ні

10. Чи правда, що на спір ви здатні зважитися на все?

а) так

б) ні

11. Чи соромитеся ви, коли хочете познайомитися з людиною протилежної статі, яка вам симпатична?

а) так

б) ні

12. Чи буває коли-небудь, що, розлютившись, ви виходите з себе?

а) так

б) ні

13. Чи часто буває, що ви дієте необдуманно, під впливом моменту?

а) так

б) ні

14. Чи часто вас турбують думки про те, що вам не слід було щось робити чи говорити?

а) так

б) ні

15. Чи ви надаєте перевагу читанню книг зустрічам з людьми?

а) так

б) ні

16. Чи правильно, що вас легко зачепити?

а) так

б) ні

17. Чи любите ви часто бувати в компанії?

а) так

б) ні

18. Чи бувають іноді у вас такі думки, якими не хотілося б ділитися з іншими людьми?

а) так

б) ні

19. Чи правда, що іноді ви настільки сповнені енергії, що все горить у руках, а іноді відчуваєте сильну млявість?

а) так

б) ні

20. Чи намагаєтесь ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю найближчих друзів?

а) так

б) ні

21. Чи багато ви мрієте?

а) так

б) ні

22. Коли на вас кричать, чи відповідаєте ви тим самим?

а) так

б) ні

23. Чи вважаєте ви всі свої звички добрими?

а) так

б) ні

24. Чи часто у вас з'являється почуття, що ви в чомусь винні?

а) так

б) ні

25. Чи здатні ви іноді дати волю своїм почуттям і безтурботно розважитися з веселою компанією?

а) так

б) ні

26. Чи можна сказати, що нерви у вас часто бувають натягнуті до краю?

а) так

б) ні

27. Чи можна сказати, що ви весела та енергійна людина?

а) так

б) ні

28. Після того, як справа зроблена, чи часто ви подумки повертаєтеся до неї і думаєте, що могли б зробити краще?

а) так

б) ні

29. Чи відчуваєте себе неспокійно, перебуваючи у великій компанії?

а) так

б) ні

30. Чи буває, що ви передаєте чутки?

а) так

б) ні

31. Чи буває, що вам не спиться через те, що в голову лізуть різні думки?

а) так

б) ні

32. Якщо вам потрібно щось дізнатися, ви волієте знайти це в книзі, ніж запитати у друзів?

а) так

б) ні

33. Чи буває у вас сильне серцебиття?

а) так

б) ні

34. Чи подобається вам робота, яка потребує зосередження?

а) так

б) ні

35. Чи бувають у вас напади тремтіння?

а) так

б) ні

36. Чи завжди ви говорите тільки правду?

а) так

б) ні

37. Чи буває вам неприємно перебувати в компанії, де всі жартують один з одного?

а) так

б) ні

38. Чи дратівливі ви?

а) так

б) ні

39. Чи подобається вам робота, яка потребує швидкої дії?

а) так

б) ні

40. Чи правда, що вам часто не дають спокою думки про різні неприємності та «жахи», які могли б статися, хоча все скінчилося благополучно?

а) так

б) ні

41. Чи правда, що ви неквапливі в рухах і дещо повільні?

а) так

б) ні

42. Чи запізнювалися ви коли-небудь на роботу чи на зустріч із кимось?

а) так

б) ні

43. Чи часто вам сняться кошмари?

а) так

б) ні

44. Чи правда, що ви так любите поговорити, що не втрачаєте будь-якої нагоди поговорити з новою людиною?

а) так

б) ні

45. Чи турбують вас якісь болі?

а) так

б) ні

46. Засмутилися б ви, якби довго не могли бачитися зі своїми друзями?

а) так

б) ні

47. Чи можете ви назвати себе нервовою людиною?

а) так

б) ні

48. Чи є серед ваших знайомих такі, які вам явно не подобаються?

а) так

б) ні

49. Чи могли б ви сказати, що ви впевнена в собі людина?

а) так

б) ні

50. Чи легко вас зачіпає критика ваших недоліків чи вашої роботи?

а) так

б) ні

51. Чи важко вам отримати справжнє задоволення від заходів, у яких бере участь багато народу?

а) так

б) ні

52. Чи турбує вас почуття, що ви чимось гірше за інших?

а) так

б) ні

53. Чи зуміли б ви внести пожвавлення в нудну компанію?

а) так

б) ні

54. Чи буває, що ви говорите про речі, в яких зовсім не знаєтеся?

а) так

б) ні

55. Чи турбуєтеся ви про своє здоров'я?

а) так

б) ні

56. Чи любите ви
пожартувати з інших?

а) так

б) ні

57. Чи страждаєте ви
безсонням?

а) так

б) ні

Результат

Ваш результат:

1. Екстраверсія – інтроверсія: **балів**

2. Нейротизм: **балів**

3. Шкала брехні - інтроверсія: **балів**

Темперамент:

Інтерпретація результатів МРІ

Екстраверсія:

від 32 до 48 - «чистий» екстраверт

від 16 до 32 - амбівалентність, невизначеність

від 0 до 16 - «чистий» інтроверт

Нейротизм:

від 32 до 48 - яскраво виражений нейротизм

від 16 до 32 - середній бал

від 0 до 16 - емоційна стійкість

Неправда:

більше 20 - абсолютна недостовірність результатів

від 16 до 20 - сумнівний результат

від 5 до 15 баллов - достовірний результат

4 бала і менше – сумнівний результат

ДОДАТОК Б.

Ваш результат:

1. Екстраверсія – інтроверсія: **12 балів**
 2. Нейротизм: **22 балів**
 3. Шкала брехні - інтроверсія: **5 балів**
- Темперамент: **Меланхолік, Холерик**

Інтерпретація результатів MPI**Екстраверсія:**

- від 32 до 48 - «чистий» екстраверт
 від 16 до 32 - амбівалентність, невизначеність
 від 0 до 16 - «чистий» інтроверт

Нейротизм:

- від 32 до 48 - яскраво виражений нейротизм
 від 16 до 32 - середній бал
 від 0 до 16 - емоційна стійкість

Неправда:

- більше 20 - абсолютна недостовірність результатів
 від 16 до 20 - сумнівний результат
 від 5 до 15 баллов - достовірний результат
 4 бала і менше – сумнівний результат

Ваш результат:

1. Екстраверсія – інтроверсія: **12 балів**
 2. Нейротизм: **8 балів**
 3. Шкала брехні - інтроверсія: **3 балів**
- Темперамент: **Флегматик, Сангвінік**

Інтерпретація результатів MPI**Екстраверсія:**

- від 32 до 48 - «чистий» екстраверт
 від 16 до 32 - амбівалентність, невизначеність
 від 0 до 16 - «чистий» інтроверт

Нейротизм:

- від 32 до 48 - яскраво виражений нейротизм
 від 16 до 32 - середній бал
 від 0 до 16 - емоційна стійкість

Неправда:

- більше 20 - абсолютна недостовірність результатів
 від 16 до 20 - сумнівний результат
 від 5 до 15 баллов - достовірний результат
 4 бала і менше – сумнівний результат

ДОДАТОК Б

Таблиця 3.1.1 Індивідуальні показники ЕРІ здобувачів спеціальності «Лікувальна справа» (n=25)

№	Стать	Е (0-24)	n (0-24)	L (0-9)	Тип темпераменту
1	Ж	11	10	3	Флегматик
2	Ж	8	3	5	Флегматик
3	Ж	12	23	2	Меланхолік/Холерик
4	Ж	8	12	3	Флегматик/Меланхолік
5	Ч	11	10	4	Флегматик
6	Ж	18	12	3	Сангвінік/Холерик
7	Ж	15	10	5	Сангвінік
8	Ч	17	9	1	Сангвінік
9	Ж	16	16	3	Холерик
10	Ж	11	7	3	Флегматик
11	Ж	12	15	5	Меланхолік/Холерик
12	Ж	6	9	3	Флегматик
13	Ж	13	14	1	Холерик
14	Ч	18	19	4	Холерик
15	Ж	11	14	2	Меланхолік
16	Ж	15	14	6	Холерик
17	Ж	19	15	4	Холерик
18	Ж	6	22	3	Меланхолік

№	Стать	E (0-24)	n (0-24)	L (0-9)	Тип темпераменту
19	Ж	12	19	2	Меланхолік/Холерик
20	Ж	16	19	1	Холерик
21	Ж	4	18	0	Меланхолік
22	Ж	14	12	4	Сангвінік/Холерик
23	Ч	12	14	6	Меланхолік/Холерик
24	Ж	12	8	3	Флегматик/Сангвінік
25	Ж	15	10	5	Флегматик/Сангвінік

Примітка. E – екстраверсія/інтроверсія; n – нейротизм; L – шкала брехні (соціальна бажаність). Шкали E та n: діапазон 0-24 балів; шкала L: діапазон 0-9 балів. Ж – жіноча стать; Ч – чоловіча стать.

Таблиця 3.1.2. Індивідуальні показники ЕРІ здобувачів спеціальності «Сестринська справа» (n=25)

№	Стать	E (0-24)	n (0-24)	L (0-9)	Тип темпераменту
1	Ж	8	8	-	Амбіверт/Флегматик
2	Ж	10	4	6	Флегматик
3	Ж	13	21	4	Холерик
4	Ж	12	12	1	Меланхолік/Холерик
5	Ж	11	13	4	Меланхолік
6	Ж	14	13	6	Холерик
7	Ж	7	17	-	Меланхолік/Амбіверт
8	Ж	12	12	1	Меланхолік/Холерик

№	Стать	E (0-24)	n (0-24)	L (0-9)	Тип темпераменту
9	Ж	11	13	4	Меланхолік
10	Ж	14	13	6	Холерик
11	Ж	13	14	4	Холерик
12	Ж	10	4	6	Флегматик
13	Ж	14	13	6	Холерик
14	Ж	11	14	4	Меланхолік
15	Ж	13	21	4	Холерик
16	Ж	12	15	4	Меланхолік/Холерик
17	Ж	14	14	5	Холерик
18	Ж	10	9	3	Флегматик
19	Ж	11	13	3	Меланхолік
20	Ж	15	16	4	Холерик
21	Ж	13	12	4	Сангвінік/Холерик
22	Ж	12	11	5	Флегматик/Сангвінік
23	Ж	10	13	3	Меланхолік
24	Ж	14	12	3	Холерик
25	Ж	11	10	4	Флегматик

Примітка. E – екстраверсія/інтроверсія; n – нейротизм; L – шкала брехні.

Позначення «-» означає відсутність шкали L у використаній онлайн-версії.

ДОДАТОК В

**Опитувальник Томаса-Кілманна: типи поведінки у конфлікті
[Томас, Кілманн]**

Опитувальник Томаса-Кілманна: типи поведінки у конфлікті (The Thomas–Kilmann Conflict Mode Instrument, TKI) - одна з найпоширеніших методик діагностики поведінки особистості у конфліктній ситуації (у конфлікті інтересів). Автори тесту виходили з того, що не слід уникати конфліктів або вирішувати їх за будь-яку ціну, а потрібно вміти грамотно ними керувати, вони запропонували двомірну модель регулювання конфліктів, один вимір якої - поведінка особистості, заснована на увазі до інтересів інших людей; друге - поведінка, що передбачає ігнорування цілей оточуючих та захист власних інтересів.

Інструкція:

Виберіть один із двох варіантів, який більшою мірою відповідає вашим поглядам..

Питання

1.)

- а) Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.
- б) Краще ніж обговорювати, в чому ми розходимося, я намагаюся звернути увагу на те, з чим ми згодні.

2.)

- а) Я намагаюся знайти компромісне рішення.
- б) Я намагаюся залагодити справу з урахуванням усіх інтересів іншого та моїх власних.

3.)

- а) Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.
- б) Я намагаюся заспокоїти іншого та зберегти наші стосунки.

4.)

- а) Я намагаюся знайти компромісне рішення.
- б) Іноді я жертвую своїми власними інтересами заради інтересів іншої людини.

5.)

а) Улагоджуючи спірну ситуацію, я постійно намагаюся знайти підтримку в іншого.

б) Я намагаюся зробити все, щоб уникнути марної напруженості.

6.)

а) Я намагаюся уникнути неприємностей для себе.

б) Я намагаюся досягти свого.

7.)

а) Я намагаюся відкласти вирішення спірного питання, щоб згодом вирішити його остаточно.

б) Я вважаю за можливе в чомусь поступитися, щоб досягти бажаного.

8.)

а) Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

б) Я насамперед намагаюся ясно визначити те, в чому полягають спільні інтереси.

9.)

а) Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності, що виникають.

б) Я докладаю зусиль, щоб досягти свого.

10.)

а) Я твердо прагну досягти свого.

б) Я намагаюся знайти компромісне рішення.

11.)

а) Насамперед я намагаюся ясно визначити, у чому полягають спірні питання.

б) Я намагаюся заспокоїти іншого і, головним чином, зберегти наші стосунки.

12.)

а) Найчастіше я уникаю займати позицію, яка може спричинити суперечки.

б) Я даю можливість іншим залишитись при своїй думці, якщо вони теж йдуть мені назустріч.

13.)

- а) Я пропоную компромісний варіант.
- б) Я наполягаю, щоб було зроблено по-моєму.

14.)

- а) Я повідомляю іншого про свою точку зору і питаю про його думку.
- б) Я намагаюся показати іншому логіку та переваги моїх поглядів.

15.)

- а) Я намагаюся заспокоїти іншого і, головним чином, зберегти наші стосунки.
- б) Я намагаюся зробити так, щоб уникнути напруженості.

16.)

- а) Я намагаюся не зачепити почуттів іншого.
- б) Я намагаюся переконати іншого у перевагах моєї позиції.

17.)

- а) Зазвичай я наполегливо намагаюся досягти свого.
- б) Я намагаюся зробити все, щоб уникнути марної напруженості.

18.)

- а) Якщо це зробить іншого щасливим, дам йому можливість наполягти на своєму.
- б) Я даю можливість іншому в чомусь залишитись при своїй думці, якщо він також йде мені назустріч.

19.)

- а) Насамперед я намагаюся ясно визначити те, в чому полягають усі порушені питання та інтереси.
- б) Я намагаюся відкласти вирішення спірного питання для того, щоб згодом вирішити його остаточно.

20.)

- а) Я намагаюся негайно подолати наші розбіжності.
- б) Я намагаюся знайти найкраще поєднання вигод та втрат для обох сторін.

21.)

а) Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до бажань іншого.

б) Я завжди схильюся до прямого обговорення проблем та їх спільного вирішення.

22.)

а) Я намагаюся знайти позицію, яка знаходиться посередині між моєю позицією та точкою зору іншої людини.

б) Я відстоюю свої бажання.

23.)

а) Я майже завжди стурбований тим, щоб задовольнити бажання оточуючих.

б) Іноді я надаю можливість іншим взяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.

24.)

а) Якщо позиція іншого здається мені дуже важливою, я намагатимусь піти назустріч його бажанням.

б) Я намагаюся переконати іншого прийти до компромісу.

25.)

а) Я намагаюся показати іншому логіку та переваги моїх поглядів.

б) Ведучи переговори, я намагаюся бути уважним до бажань іншого.

26.)

а) Я пропоную компромісну позицію.

б) Я майже завжди стурбований тим, щоб задовольнити бажання оточуючих.

27.)

а) Найчастіше я уникаю займати позицію, яка може спричинити суперечки.

б) Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягти на своєму.

28.)

а) Зазвичай я наполегливо прагну домогтися свого.

б) Улагоджуючи ситуацію, я зазвичай намагаюся знайти підтримку в іншого.

29.)

ДОДАТОК Г

а) Я пропоную компромісну позицію.

б) Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь розбіжності, що виникають.

30.)

а) Я намагаюся не зачепити почуттів іншого.

б) Я завжди займаю таку позицію у спірному питанні, щоб ми спільно з іншою людиною могли досягти успіху.

Результат

Ваш результат:

1. Суперництво: 9 балів
2. Співпраця: 4 балів
3. Компроміс: 7 балів
4. Уникнення: 6 балів
5. Пристосування: 4 балів

Виділяється 5 способів регулювання конфліктів, позначені відповідно до двох основних вимірів (кооперація і напористість):

Ваш результат:

1. Суперництво: 11 балів
2. Співпраця: 4 балів
3. Компроміс: 7 балів
4. Уникнення: 4 балів
5. Пристосування: 4 балів

Виділяється 5 способів регулювання конфліктів, позначені відповідно до двох основних вимірів (кооперація і напористість):

2. Співпраця: 8 балів
3. Компроміс: 7 балів
4. Уникнення: 10 балів
5. Пристосування: 5 балів

Виділяється 5 способів регулювання конфліктів, позначені відповідно до двох основних вимірів (кооперація і напористість):

ДОДАТОК Г

Ваш результат:

- 1. Суперництво:** 2 балів
- 2. Співпраця:** 7 балів
- 3. Компроміс:** 8 балів
- 4. Уникнення:** 8 балів
- 5. Пристосування:** 5 балів

Виділяється 5 способів
регулювання конфліктів,
позначені відповідно до двох
основних вимірів (кооперація і
напористість):

1. Суперництво (кооперація)

ДОДАТОК Д.

Індивідуальні показники ТКІ здобувачів спеціальності «Сестринська справа»
(n=25)

№ респондент а	Суперництв о	Співпрац я	Компромі с	Уникненн я	Пристосуванн я
1	6	7	9	6	2
2	0	6	7	6	11
3	3	9	10	6	2
4	5	8	6	10	1
5	0	6	8	9	7
6	0	6	7	8	9
7	7	6	8	7	2
8	1	8	9	7	5
9	12	5	6	5	2
10	3	9	8	6	4
11	7	6	7	7	3
12	2	7	8	8	5
13	0	6	7	8	9
14	2	6	10	5	7
15	7	7	6	7	3
16	3	6	7	9	5
17	12	6	6	5	1
18	9	6	8	5	2
19	11	4	7	4	4
20	0	8	8	7	7
21	0	5	4	8	7

22	5	7	8	5	5
23	7	7	6	7	3
24	3	8	10	4	5
25	3	6	7	8	6

Індивідуальні показники ТКІ здобувачів спеціальності «Лікувальна справа» (n=25)

№ респондент а	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Пристосування
1	8	2	7	8	5
2	3	8	7	9	3
3	0	8	7	10	5
4	6	7	6	9	2
5	0	8	7	9	6
6	6	6	9	5	4
7	0	9	7	6	8
8	9	4	7	6	4
9	9	5	8	7	1
10	6	8	8	3	5
11	3	7	10	7	6
12	2	7	7	8	6
13	9	6	3	10	2
14	0	8	9	7	6
15	1	10	6	4	9
16	0	10	5	7	8
17	0	10	9	5	6
18	4	8	7	8	3

№ респондент а	Суперництв о	Співпрац я	Компромі с	Уникненн я	Пристосуванн я
19	4	8	8	7	3
20	0	5	12	6	7
21	11	3	7	7	2
22	10	5	7	4	4
23	5	9	8	6	2
24	8	4	9	6	3
25	2	7	8	5	8

ДОДАТОК Е

Моніторинг якості освіти кадрового забезпечення закладу освіти станом на 01.03.2026 рік

Кількість персоналу (фізичних осіб) станом на 01.03.2026				Кількість персоналу, який має спеціальність, кваліфікацію по диплому	Кількість викладачів, які мають стаж науково- педагогічної /педагогічно ї роботи	Віковий розподіл персоналу (фізичних осіб) станом на 01.10.2025
Науково-педагогічний	кількість персоналу (фізичних			Науково- педагогічн ий		
Педагогічний						
Адміністративний			Педагогічн ий			
Спеціалісти						
Робітники			Адміністра тивний			
усього						
з них штатні викладачі	з них викладачі-сумісники			Спеціаліст и		
з них викладачі-сумісники						
Освітній рівень			Робітники			
"Лікувальна справа"						
Освітній рівень			Всього			
"Медсестринство"						
Освітній рівень						
"Тромадеке здоров'я"						
Освітній рівень						
227 "Фізична терапія, ерготерапія"						
до 5 років						
5-10 років						
10-25 років						
більше 25 років						
до 50 років						
50-60 років						
60-65 років						
більше 65 років						
до 50 років						
50-60 років						
60-65 років						
більше 65 років						
до 50 років						
50-60 років						
60-65 років						
більше 65 років						
до 50 років						
50-60 років						
60-65 років						
більше 65 років						
до 50 років						
50-60 років						
60-65 років						
більше 65 років						
до 50 років						
50-60 років						
60-65 років						
більше 65 років						

При
мітк
а

[illegible]

ДОДАТОК 3

Індивідуальні результати тесту на визначення частоти гніву серед здобувачів спеціальності «Сестринська справа» (n=25)¹

№	Бал	Рівень
1	20	Низький
2	16	Низький
3	20	Низький
4	25	Середній
5	19	Низький
6	17	Низький
7	16	Низький
8	25	Середній
9	20	Низький
10	22	Середній
11	16	Низький
12	13	Низький
13	20	Низький
14	19	Низький
15	24	Середній
16	21	Середній
17	25	Середній
18	30	Високий
19	21	Середній
20	13	Низький
21	24	Середній
22	16	Низький

¹ Використано онлайн-інструмент «Наскільки часто ти відчуваєш гнів?» (pleso.me, 2024).

23	24	Середній
24	16	Низький
25	21	Середній
М	20,1	

Підсумок:

- Низький рівень: 14 осіб (56,0%)
- Середній рівень: 10 осіб (40,0%)
- Високий рівень: 1 особа (4,0%)

Індивідуальні результати тесту на визначення частоти гніву серед здобувачів спеціальності «Лікувальна справа» (n=25)²

№	Бал	Рівень
1	17	Низький
2	14	Низький
3	22	Середній
4	13	Низький
5	20	Низький
6	15	Низький
7	21	Середній
8	14	Низький
9	28	Середній
10	15	Низький
11	15	Низький
12	12	Низький
13	18	Низький

² ¹ Використано онлайн-інструмент «Наскільки часто ти відчуваєш гнів?» (pleso.me, 2024).

№	Бал	Рівень
14	14	Низький
15	23	Середній
16	24	Середній
17	12	Низький
18	18	Низький
19	14	Низький
20	15	Низький
21	22	Середній
22	28	Середній
23	12	Низький
24	26	Середній
25	17	Низький
М	18,0	

Підсумок:

- Низький рівень: 17 осіб (68,0%)
- Середній рівень: 8 осіб (32,0%)
- Високий рівень: 0 особа (0,0%)

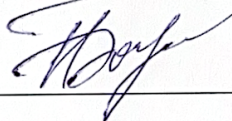
	документів (відгук, рецензія тощо).		
7	Оформлення роботи та представлення її на кафедрі.	08.06 – 13.06.2026	ВПК

Здобувач

Коцюра М.В.

Керівник роботи

Богучарова О.І.